

אסתר יצחק Aster Yitshak

00:00:03:21 00:00:00:02

קוראים לי אסתר יצחק
או אנקוי שמואל.

00:00:08:03 00:00:06:20

ומהם שמות הוריך?

00:00:11:05 00:00:08:12

לאמי קוראים הבסט אהרון

00:00:14:05 00:00:11:23

ולאבי שמואל שמואל.

00:00:17:07 00:00:16:08

אבי נולד

00:00:26:14 00:00:21:05

לסבי שמעון ולסבתי זנבץ'.

00:00:33:13 00:00:27:03

ואמי נולדה לסבי קרול סיום
ולסבתי טייתו סלמון.

00:00:41:20 00:00:33:24

נולדתי ב- 1954, לפי הספירה האתיופית
וב-1962, לפי הספירה הלועזית.

00:00:46:04 00:00:42:12

נולדתי ב"גונדרוך' מרים"

00:00:50:09 00:00:46:15

אבל גדלתי במקום שנקרא "ווגלו".

00:00:56:20 00:00:51:03

אמא שלי התגוררה מ"גונדרוך' מרים"

00:01:02:19 00:00:57:05

אך עברה לגור עם אבי ב"ווגלו" מכיוון שבאתיופיה
נהוג היה שאישה עוברת לגור אצל בעלה.

00:01:06:21 00:01:03:06

לכן, אמא שלי עזבה ל"ווגלו"
והורי חיו שם יחדיו.

00:01:15:02 00:01:08:22

הורי גרו לצד אחיו ואחיותיו של אבי.

00:01:18:16 00:01:17:01

ואז אנחנו נולדנו.

00:01:25:05 00:01:19:05

יש לי אחים גדולים: אח
אחד ושש אחיות.

00:01:29:03 00:01:25:16

היינו שבעה אחים אך אחת מהן
נפטרה באתיופיה,

00:01:32:05 00:01:29:18

ואנחנו, השאר, הגענו ארצה, ברוך ה'.

00:01:36:00 00:01:32:20

כולנו בישראל.
-במה עסקת באתיופיה?

00:01:46:21 00:01:36:20

עד גיל 7 הייתי צמודה לאמי
ועזרתי לה בהבאת מים

00:01:50:01 00:01:47:11

ובדברים קטנים,

00:01:54:05 00:01:50:14

ובגיל 7, מכיוון שאחי היה הבן היחיד בבית

00:01:58:24 00:01:54:21

ולא היה מי שישגיח על הפרות,
אז אני ואחיינית שלי,

00:02:02:13 00:01:59:08

שגדלה איתי ושנחשבה לתאומה שלי,

00:02:05:08 00:02:03:09

יחד איתה,

00:02:10:02 00:02:05:17

יצאנו לשמור על הפרות
מבוקר עד ערב.

00:02:14:07 00:02:10:15

את כל היום בילינו ליד שטח החקלאות של
אבי, כדי שהוא ואחי יוכלו לראות אותנו

00:02:20:03 00:02:15:03

ולהשגיח עלינו שלא נתרחק.

00:02:23:15 00:02:20:12

שמרנו על הפרות קרוב לאבי ולאחי.

00:02:28:15 00:02:24:05
גדלנו יחד תוך שמירה על הפרות

00:02:33:07 00:02:29:16
עד גיל 10.

00:02:38:10 00:02:34:06
אחרי גיל 10, כשבגרנו...

00:02:41:07 00:02:38:21
בדרך כלל בגיל הזה מתחתנים,

00:02:44:18 00:02:41:18
אבל זה לא קרה בזכות אחי

00:02:50:04 00:02:45:11
שהפציר באבי שאחותו הקטנה לא
תתחתן, אלא תצא ללמוד.

00:02:56:19 00:02:50:16
אחי לא הסכים שיחתנו אותי למרות
שרבים הגיעו אלינו לבקש את ידי.

00:03:03:09 00:02:57:04
אחי התעקש ודרש מאבי
לסרב, לא להסכים.

00:03:08:19 00:03:03:19
ואז, בגיל 12, התחלתי
ללמוד בכיתה א'.

00:03:12:11 00:03:09:03
כשהתחלתי ללמוד,

00:03:16:18 00:03:13:03
ב-1968 לספירה האתיופית,

00:03:20:22 00:03:17:04
אחי עלה לארץ.

00:03:26:07 00:03:21:18
בתום כל יום לימודים בבית הספר,

00:03:29:20 00:03:26:16
הייתי עוזרת לאבא ואמא שלי.

00:03:35:01 00:03:30:10
הייתי עוזרת לאמא שלי להביא מים ועצים,

00:03:38:22 00:03:35:04
ולאבי עזרתי בכל מה שקשור לחקלאות,

00:03:42:16 00:03:39:13
עזרתי לו בניכוש ובאסיף

00:03:47:00 00:03:43:01
ואת כל ימי החורף הייתי מבלה
איתו בעבודות.

00:03:53:19 00:03:48:21
זו היתה התעסוקה שלי.
-ספרי לי על השם שלך...

00:03:56:14 00:03:54:10
אסתר, ואיך קוראים לך באמהרית?

00:03:59:06 00:03:56:21
שמי באמהרית הוא אנקוי.

00:04:06:06 00:03:59:21
סיפרו לי שכשנולדתי
הייתי מאוד בהירה...

00:04:12:07 00:04:06:17
מה זה אנקוי?
- אנקוי זה שם של עץ.

00:04:15:02 00:04:12:11
הפירות של העץ אדומים
וטעימים מאוד,

00:04:18:02 00:04:15:14
ומכיוון שנולדתי בהירה קראו לי כך,

00:04:20:24 00:04:18:11
ואבא שלי קורא לי יווב-דר

00:04:26:02 00:04:21:13
שזה "הדבר הטוב הבא".

00:04:29:03 00:04:26:12
אבא שלי

00:04:33:21 00:04:29:20
תמיד ידע לבחור שמות מיוחדים,
גם לכל הנכדים.

00:04:37:18 00:04:34:04
אבא שלי בחר שמות אפילו

לנכדים שנולדו לו בארץ.

00:04:41:13 00:04:37:23
כמה אחים ואחיות אמרת שאתם?

00:04:43:09 00:04:42:02
יש לי אח אחד.

00:04:48:18 00:04:44:02
היינו שבע בנות, אך אחת נפטרה. בחייה,
היא הביאה לעולם ארבעה ילדים.

00:04:52:15 00:04:48:22
באיזה מקום את מבין האחים?
-אני הבת האחרונה,

00:04:54:23 00:04:52:24
בת הזקונים.

00:04:59:04 00:04:55:22
פינקו אותי כילדה.

00:05:05:16 00:04:59:21
מה זאת אומרת? באיזו דרך התפנקת?
-זאת אומרת,

00:05:09:10 00:05:06:08
שהייתי מסרבת לאכול מה שהגישו לי

00:05:13:13 00:05:09:21
וכשאמא שלי יצאה הייתי בוכה,

00:05:19:08 00:05:14:17
כזאת מפונקת הייתי.

00:05:24:13 00:05:19:18
אני גדולה בשבועיים
מהאחיינית שלי,

00:05:27:00 00:05:25:00
וכשהיינו יחד,

00:05:31:23 00:05:27:14
אף אחד לא ידע שהיא אחיינית שלי,

00:05:37:00 00:05:32:14
רק בארץ אנשים גילו שהיא האחיינית
שלי, גדלנו כתאומות,

00:05:40:15 00:05:37:14

ככה שתינו ביחד.

00:05:43:22 00:05:41:06

היא הייתה חזקה ממני,

00:05:45:23 00:05:44:11

הייתי חלשה יותר,

00:05:49:09 00:05:46:14

ויחד גדלנו והצלחנו להתגבר קשיים.

00:05:56:15 00:05:49:24

ככה גדלנו.

-מה ההורים שלך לימדו אותך לעשות?

00:06:00:07 00:05:57:05

מאמא שלי למדתי

00:06:04:06 00:06:00:19

להכין אינג'רה, לבשל, לטחון קמח

00:06:08:12 00:06:04:23

ולהביא עצים ומים. זהו זה.

00:06:14:18 00:06:09:06

מאבא שלי למדתי, מכיוון שהוא

היה לבד, ללא בן שיעזור לו,

00:06:21:10 00:06:15:12

הוא היה קוצר ענפים בשביל גדרות ואני הייתי עוזרת לו לסחוב. אבא שלי היה אדם מאוד נמרץ.

00:06:25:06 00:06:22:13

למשל, הוא לא אהב לבנות בתים קטנים

ותמיד בנה לנו בתים גדולים,

00:06:28:11 00:06:25:18

וגם הגדר נבנתה גדולה, כמו בארץ.

00:06:35:15 00:06:29:00

לשם בניית הבית והגדר,

עזרתי לו להביא עצים,

00:06:39:03 00:06:36:01

ובחקלאות, עזרתי בניכוש ובאסיף.

00:06:43:12 00:06:40:03

אלה הדברים שהוריי לימדו אותי.

-מה זה ניכוש?

00:06:49:03 00:06:44:01
ניכוש נעשה בחודשי החורף,
לפני זריעת הטף,

00:06:52:19 00:06:49:17
הגברים חרשו את האדמה
והנשים צעדו אחריהם,

00:06:57:00 00:06:53:04
תלשו את העשבים השוטים
וזרקו אותם הצידה.

00:07:02:05 00:06:57:12
עשינו את זה גם כשהתבואה צמחה,

00:07:06:08 00:07:02:17
היו הרבה סוגים של עשבים שוטים.
אז את זה

00:07:11:00 00:07:06:18
עשינו בתורניות עם אנשים מהאזור,

00:07:18:12 00:07:11:15
כל יום עבדנו אצל משהו אחר,

00:07:24:04 00:07:19:03
אלה היו חיים חברתיים.
זה מה שלמדתי מהוריי.

00:07:29:23 00:07:24:22
איזה מעבודות הבית אהבת לעשות?

00:07:31:16 00:07:30:12
מה אהבתי...?

00:07:33:24 00:07:32:02
לא ממש אהבתי את עבודות הבית.

00:07:38:02 00:07:34:20
אהבתי את עבודות החוץ,
את השמירה על הפרות,

00:07:40:10 00:07:38:19
את האסיף

00:07:46:01 00:07:41:08
ואת הניכוש, עבודות הבית
היו קשות בשבילי.

00:07:48:09 00:07:47:00

היה לי מאוד קשה.

00:07:57:00 00:07:50:11

איך היום שלך נראה בילדותך
החל מהבוקר?

00:08:01:19 00:07:58:20

בחורף, הייתי מתעוררת

00:08:08:23 00:08:02:01

ולאחר ארוחת הבוקר, או לפני,
הייתי לוקחת את הפרות לשדות.

00:08:12:19 00:08:09:14

לבית הגענו בתורות

לאכול ארוחת בוקר.

00:08:16:06 00:08:13:07

אחרי זה, לקחנו את הפרות להרים.

00:08:19:20 00:08:16:20

בלינו את היום בהרים, ולקראת ערב

00:08:23:04 00:08:20:06

החזרנו את הפרות. היו

גם עיזים וחמורים.

00:08:26:08 00:08:23:13

שמרנו עליהן מפני חיות טרף,

00:08:29:09 00:08:26:14

וגם כדי שלא יאכלו משדות של אחרים,

00:08:31:14 00:08:29:24

וחזרנו לקראת הערב.

00:08:33:14 00:08:32:11

חזרנו לקראת הערב,

00:08:36:14 00:08:34:03

ובזמן הזה,

00:08:44:01 00:08:37:20

אחד ההורים היה בבית ואכלנו

ארוחת בין ערביים.

00:08:48:22 00:08:44:21

חיכתה לנו ארוחה מוכנה, זו הייתה

הארוחה שלפני ארוחת ערב.

00:08:54:23 00:08:49:15
לאחר יום שלם עבודה היינו רעבים, אז בינתיים,
עד ארוחת הערב, אכלנו את הארוחה הזו.

00:09:02:11 00:08:55:17
גם אותה אכלנו בתורות, ואז צריך
היה להפגיש את הפרות,

00:09:03:16 00:09:02:19
זאת אומרת

00:09:10:19 00:09:04:10
את הפרות והעגלים שלא התראו כל היום.

00:09:14:09 00:09:12:00
לפני המפגש חלבנו את הפרות.

00:09:19:02 00:09:15:00
כשאבא שלי חלב, אני הייתי
תופסת את העגל

00:09:21:17 00:09:19:12
כדי שלא יפריע בחליבה.

00:09:24:20 00:09:22:12
בערב, אחרי שטיפלנו בפרות,

00:09:28:05 00:09:25:05
החזרנו את העיזים לדיר

00:09:30:22 00:09:28:11
ואת הפרות לרפת,

00:09:35:14 00:09:31:07
היינו נכנסים לבית

00:09:39:01 00:09:36:10
ויושבים כולם סביב האש.

00:09:45:00 00:09:39:15
בזמן הזה, ההורים היו מספרים
איך עבר עליהם היום

00:09:53:19 00:09:45:08
ותוך כדי מספרים לנו גם איך
הם גדלו עם אחיהם

00:09:58:05 00:09:55:04
ועם אחיותיהם, מתי התחתנו וכו',

00:10:03:06 00:09:58:12
את כל זה ההורים סיפרו לילדים.
-בארוחת הערב?

00:10:03:21 00:10:03:11
ן.

00:10:08:23 00:10:04:10
וכשהם סיפרו לנו את זה,
לא ייחסנו לזה חשיבות,

00:10:10:20 00:10:09:11
בעינינו זה לא היה חשוב.

00:10:14:23 00:10:11:12
אם זה היה קורה היום, הייתי לומדת המון,

00:10:21:04 00:10:15:16
הורינו הם אנשים מאוד חכמים,
מבלי ללמוד. אמא שלי,

00:10:24:18 00:10:22:02
זיכרונה לברכה,

00:10:33:22 00:10:28:09
עסקה רוב הזמן בעבודות קדרות.

00:10:38:12 00:10:35:06
עבודות קדרות היו עיסוקיהם
של היהודים

00:10:43:04 00:10:40:08
ואמא שלי עבדה בזה בנוסף

00:10:45:14 00:10:43:11
לטחינת קמח ואפיית אינג'רה.

00:10:49:01 00:10:46:03
העיסוקים הללו לא היו קלים,

00:10:55:18 00:10:50:04
היה קשה לנהל משפחה מרובת נפשות.

00:11:01:10 00:10:56:24
אמי גם יילדה נשים

00:11:05:24 00:11:01:20
ועשתה טעימות של שתייה באירועים,

00:11:11:17 00:11:07:04

לכל אלה היו מזמינים אותה.
ובעיקר...

00:11:15:21 00:11:12:08
אמו של אחיין של אבא שלי
נפטרה כשהיה ילד,

00:11:20:24 00:11:16:09
שמו היה אשטו היילו ובשבילנו
הוא היה כמו אח גדול.

00:11:23:14 00:11:21:09
היא גידלה אותנו כמו שצריך

00:11:27:22 00:11:24:09
ואף דאגה לו לכלה מהקרובים שלה.

00:11:32:19 00:11:28:09
הוא הביא ילדים מנישואים אלה,
אך הוא נפטר בסודן, ז"ל.

00:11:38:12 00:11:34:08
למה התכוונת כשאמרת שמזמינים את
אמא שלך לטעימות שתייה?

00:11:46:24 00:11:39:22
היא הייתה מומחית בעניין?
-כן, ומאוד כיבדו אותה.

00:11:49:16 00:11:47:13
לכן, בכל אירוע

00:11:56:06 00:11:49:23
של המקומיים, אנשים ביקשו
שתגיע לטעום ולראות.

00:12:01:00 00:11:56:14
בשל הכבוד שחלקו לה, היא
הוזמנה לכל אירוע.

00:12:05:19 00:12:01:11
ומכיוון שאמי עסקה רבות
בעבודות הקדרות,

00:12:08:08 00:12:06:03
גם הנוצרים המקומיים

00:12:13:02 00:12:08:22
מאוד כיבדו אותה וקנו ממנה

00:12:19:24 00:12:15:04
הרבה דברים. רבים היו באים לבקר אותה,

00:12:24:13 00:12:20:14
אבל אני רוצה לציין

00:12:29:23 00:12:25:04
שכאשר היא הלכה לבקר נוצרים, אפילו בעיר,
היא לא הייתה נוגעת באוכל שלהם.

00:12:34:08 00:12:30:10
היא לא הייתה אוכלת או שותה שום דבר.

00:12:38:00 00:12:35:06
אמא שלי הייתה ישרה וכנה,

00:12:40:18 00:12:38:09
ואבא שלי

00:12:50:07 00:12:46:18
ידע לארוג בגדים,

00:12:53:15 00:12:50:24
וארג הרבה בגדים לנוצרים.

00:12:58:10 00:12:54:19
אלה היו עוד מקורות הכנסה,

00:13:01:13 00:12:58:20
לא רק מהחקלאות הם התפרנסו, אלא גם
מעבודות אריגה ומעבודות הקדרות.

00:13:04:08 00:13:01:23
אלה היו ההכנסות נוספות

00:13:07:07 00:13:04:15
וכך הם גידלו אותנו.

00:13:14:24 00:13:09:23
אמרת שגדלת עם האחיינית
שלך ושחשבו שאתן תאומות.

00:13:22:03 00:13:15:14
חוץ מהשהייה עמה, מה עשיתן עם שאר הילדים?
...כן-

00:13:28:02 00:13:22:11
לרוב נפגשתי עם חברות בשבת.

00:13:32:24 00:13:29:03

כשפגשתי את החברות בשבת,

00:13:37:24 00:13:33:10

שיחקנו מחניים עם כדור,

00:13:41:18 00:13:38:05

מסירות כדור וקפיצות בחבל.

00:13:45:20 00:13:42:04

בנוסף, חתכנו עלים ובנינו בתי צעצוע,

00:13:52:16 00:13:46:07

ואת העלים הגשנו כאוכל. אלה המשחקים ששיחקנו רוב הזמן.

00:13:56:02 00:13:52:24

היינו חותכות ענפים אותם דימינו לפרות,

00:13:59:16 00:13:56:13

ועורמות חול שדימינו למזון.

00:14:01:23 00:13:59:24

כך שיחקנו...

00:14:04:01 00:14:02:08

ומאוד אהבנו אחת את השנייה.

00:14:08:16 00:14:04:09

לא היו בינינו אנשים זרים,

00:14:15:00 00:14:09:05

כל החברים שלי היו קרובי משפחה.

00:14:18:17 00:14:15:08

כך בילינו את ימי שבת.

00:14:23:02 00:14:19:19

את יכולה לחזור על שם האזור בו גדלת?

00:14:28:16 00:14:23:10

האזור נקרא "ווגלו".

תארי לי את המקום.

00:14:34:19 00:14:29:09

"ווגלו" ממוקמת בשוליו של הר,

00:14:38:17 00:14:35:20

היא נמצאת למרגלותיו של הר.

00:14:42:14 00:14:40:11
"ווגלו" היא מקום יפיפה.

00:14:46:11 00:14:43:11
עובר שם נהר שנקרא "ווזבה"

00:14:53:05 00:14:47:04
ולמדנו, כל הילדים, לשחות בנהר הזה.

00:14:57:00 00:14:53:15
"ווגלו" נמצאת על גבול "אמבובר".

00:15:02:00 00:14:57:16
"וויניה", "אוזבה" ו"ארמג'יג" נמצאות בסביבה

00:15:06:00 00:15:02:14
ו"ווגלו" נמצאת באמצע, מקום יפה.

00:15:10:24 00:15:08:06
וגדלתי שם.

00:15:15:09 00:15:11:15
יש סיפור ידוע על "ווגלו"

00:15:21:21 00:15:15:21
שכולם מכירים?
"-ווגלו" ידועה...

00:15:25:11 00:15:22:16
ב"ווגלו" היה קבר גדול

00:15:30:01 00:15:26:02
שם נקברו מכובדים
ממקומות שונים,

00:15:33:03 00:15:30:08
מ"וויניה", מ"אוזבה" ומ"ארמג'יג".

00:15:37:09 00:15:33:14
כל היהודים המכובדים שהיו באזורים הללו

00:15:39:22 00:15:37:21
נקברו שם.

00:15:44:21 00:15:40:12
"ווגלו" הייתה אזור בו חיו אנשים
מכובדים ורמי מעלה.

00:15:46:16 00:15:45:17

...המקום...

00:15:56:07 00:15:48:24
את זוכרת מי שלט באתיופיה כשנולדת?

00:16:05:13 00:15:58:24
אני חושבת שאז שלט
המלך היילה סלאסי.

00:16:08:21 00:16:05:22
אני זוכרת היטב את השלטון
של מנגיסטו היילה-מרים,

00:16:14:04 00:16:09:13
את הזמן הזה אני זוכרת היטב.

00:16:21:14 00:16:14:15
בתקופה שלטונו של מנגיסטו נרצחו
המונים, כולל יהודים.

00:16:26:00 00:16:22:04
הוא שליט שאי אפשר לשכוח,

00:16:29:12 00:16:27:03
אומרים שהוא רצח המונים.

00:16:34:04 00:16:29:23
מצד שני, הוא היה טוב ליהודים

00:16:35:23 00:16:34:15
כי

00:16:40:00 00:16:36:17
בתקופת המלך היילה סלאסי
לא היו לנו אדמות,

00:16:43:17 00:16:40:12
האדמות היו רק בבעלות הנוצרים,

00:16:47:02 00:16:44:07
והיהודים שכרו אדמות לצורכי חקלאות.

00:16:53:24 00:16:48:01
תחת שלטונו של מנגיסטו נחקק חוק לפיו כל שטחי
החקלאות יעברו לבעלות החקלאי שעבד עליהם.

00:16:57:05 00:16:54:10
כשחוקק החוק הזה,

00:17:02:07 00:16:57:18

כל האדמות שהיהודים שכרו
הפכו להיות בבעלותם.

00:17:06:13 00:17:03:04
כשהנוצרים התלוננו בפני השלטון,

00:17:10:21 00:17:07:01
השליטים השיבו להם שהם צריכים
להתלונן בפני היילה סלאסי.

00:17:17:04 00:17:11:11
כמו כן, מנגיסטו רצה שכולם ילמדו וישכילו,

00:17:19:00 00:17:17:14
לכן, באותו הזמן,

00:17:23:10 00:17:19:17
צעירים החלו לצאת בכל בוקר

00:17:28:08 00:17:23:19
וללמוד מתלמידים בכיתות ד'-ה',
שלפחות ידעו ללמד את האותיות.

00:17:33:08 00:17:28:13
חלה חובה על תלמידים צעירים
ללמד את המבוגרים את האותיות,

00:17:36:17 00:17:33:19
וזה היה דבר טוב וחיובי.

00:17:41:09 00:17:37:05
מנגיסטו, מצד אחד, עשה דברים טובים,
ומצד שני עשה דברים נוראיים.

00:17:46:21 00:17:41:14
כשדיברת על החובה ללמוד,
זה כלל גם את החקלאים?

00:17:50:21 00:17:47:01
בתקופת שלטונו של מנגיסטו כולם
חויבו ללמוד, כולל החקלאים.

00:17:55:13 00:17:51:15
מינו ממונים על החקלאים, נשים

00:18:00:03 00:17:55:20
של צעירים... והיו מצטיינים ביניהם.

00:18:04:14 00:18:00:21
הכריחו אותם ללמוד באותו זמן.

00:18:06:22 00:18:05:06
לקחנו את זה כמובן מאליו.

00:18:09:24 00:18:07:07
הצעירים הקפידו,

00:18:14:11 00:18:10:12
אבל המבוגרים התקשו והתלוננו שהם
מפסידים זמן עבודה בחקלאות,

00:18:17:17 00:18:14:23
ובשאר העיסוקים בכלל, אז

00:18:22:06 00:18:18:09
הם למדו שעות בודדות, כשעתיים.

00:18:25:02 00:18:22:20
ייתכן שהיום הם מצטערים על זה,

00:18:30:17 00:18:25:19
על שלא ניצלו את הלימודים אז.

00:18:38:03 00:18:34:10
הכפר שגדלת בו היה גדול?

00:18:42:24 00:18:38:12
כמה בתים היו בכפר?

00:18:49:11 00:18:44:00
כן, זה היה מקום גדול,
היו גבעות בין הבתים,

00:18:55:04 00:18:50:04
אבל, לפי דעתי, היו שם
בסביבות המאה בתים.

00:19:05:13 00:18:58:22
מה הייתה מערכת היחסים שלכם עם
השכנים הלא יהודים?

00:19:10:13 00:19:06:19
כשחיינו עם הנוצרים,

00:19:18:07 00:19:10:24
לפני השלטון של מנגיסטו היילה-מרים,
היה מאוד קשה.

00:19:23:01 00:19:19:03
הנוצרים הצהירו על כך שהם

הבעלים והשולטים

00:19:27:20 00:19:23:12
ומאוד הקשו על היהודים,

00:19:32:05 00:19:28:13
אך ב"ווגלו" ובאזור גונדר,

00:19:35:10 00:19:33:00
רוב הזמן,

00:19:41:03 00:19:35:21
היהודים היו אדונים לעצמם.

00:19:46:22 00:19:41:16
במקומות אחרים היהודים
סבלו מאוד.

00:19:57:07 00:19:47:12
רוב המריבות היו קשורות בחקלאות?
כן, הנוצרים רצו שהיהודים יעבדו עבורם,

00:19:59:15 00:19:57:16
ואסרו גם על השימוש בדרכים
העוברות בשטחיהם

00:20:04:24 00:20:00:09
בטענה שהאדמה לא שייכת
לאותו עובר אורח.

00:20:09:21 00:20:05:20
אחרי שמנגיסטו היילה-מרים
עלה לשלטון,

00:20:13:22 00:20:10:09
הסכסוכים פסקו,

00:20:16:08 00:20:14:09
כולם החלו לעבוד יחדיו

00:20:20:14 00:20:16:21
תוך התייעצויות של חקלאיים באספות

00:20:25:22 00:20:21:02
ועניין במה שכל אחד עשה.

00:20:29:19 00:20:26:15
לאחר מכן, ליהודים אף
הייתה זכות החלטה,

00:20:34:07 00:20:30:18
במיוחד ב"ווגלו", המקום בו גדלתי.

00:20:39:01 00:20:34:14
היהודים היו האחראים,

00:20:43:10 00:20:39:08
הם החליטו והם היו אמונים
על חלוקת האדמה.

00:20:49:02 00:20:43:18
כולם היו יהודים, הנוצרים היו מעטים,

00:20:56:14 00:20:50:16
וככה המשיכו החיים ביחסי
שלום בין כולם.

00:21:01:24 00:20:57:01
יהודים ונוצרים אף הזמינו
אחד את השני לאירועים

00:21:03:13 00:21:02:07
עד כמה שאני זוכרת.

00:21:12:04 00:21:04:09
אמרת שרוב התעסוקה שלך הייתה
שמירה על אדמת החקלאות

00:21:16:12 00:21:12:10
או לשמור על הפרות. באיזה
גיל התחלת לעסוק בזה?

00:21:23:20 00:21:17:05
באיזה גיל יצאת לשדות?
-יצאתי לראשונה בגיל 7,

00:21:25:17 00:21:24:00
יחד עם האחיינית שלי.

00:21:30:12 00:21:26:11
לאחיינית שלי קוראים
תוודג', ובעברית - אהובה.

00:21:37:13 00:21:31:12
שמרנו על השדות גם מפני הקופים,
כדי שלא יאכלו את היבול.

00:21:39:16 00:21:38:02
יצאנו לשמירה עם כלב...

00:21:45:12 00:21:40:03

היה לכם כלב?
כן, שמרנו איתו במשך כל היום.

00:21:51:03 00:21:46:01

וכך התחלתי בגיל 7...
מה עוד לקחתן לשמירה?

00:21:58:00 00:21:51:14

כששתיכן יצאתן לשמור, לקחתן עמכן
עוד משהו להגנה חוץ מהכלב?

00:22:02:00 00:21:59:04

לא לקחנו איתנו עוד משהו.
כשקמנו בבוקר,

00:22:06:20 00:22:02:21

מכיוון שלא היה לאבי בן
שיעזור לו,

00:22:11:08 00:22:07:05

השמירה על הפרות הייתה
חובתן של הבנות,

00:22:14:16 00:22:11:14

וגם שמירה על השדות מפני קופים
שעלולים לאכול את היבול.

00:22:21:16 00:22:16:13

לא היו לנו עוד כלים להגנתנו מלבד הכלב.
איך שמרתם על האדמות מפני הקופים?

00:22:28:20 00:22:22:03

הקופים היו מגיעים לגדר והיינו
זורקות עליהם אבנים,

00:22:34:08 00:22:29:08

הם היו קופצים בין העצים
והיינו מסלקות אותם,

00:22:38:12 00:22:34:20

וכשהפנינו את הגב לשדות
הם היו חוזרים.

00:22:40:10 00:22:38:20

לכן, רוב הזמן,

00:22:43:11 00:22:40:19

שלחנו לכיוונם את הכלב וזרקנו
עליהם אבנים.

00:22:49:12 00:22:45:07
אז בהמשך לשאלתך, לא היו לנו אמצעי הגנה אחרים.

00:22:54:03 00:22:49:24
היינו כל היום ליד השדות של אבי.

00:22:57:12 00:22:54:10
רוב הילדים היו יהודים,

00:23:03:04 00:22:58:04
בני הדודים שלי התגוררו בכל האזור,

00:23:08:06 00:23:03:12
ובשל היותם שם, לא פחדנו.

00:23:11:14 00:23:08:24
בבקרים, יצאת יחד עם אביך?

00:23:16:21 00:23:12:01
יצאתי לפניו בשביל לשמור על הפרות

00:23:23:07 00:23:17:07
ואחר כך הצטרפתי אליו.
-אז שמרת ליד שטח החקלאות?

00:23:28:23 00:23:23:09
כן, באותו האזור. הוא חרש באמצעות שוורים,

00:23:32:23 00:23:29:12
והיינו חייבות להוביל אותם אליו.

00:23:36:08 00:23:33:15
כך גדלנו.

00:23:46:01 00:23:38:10
כמה שעות ביום שמרת על הפרות והשדות?

00:23:51:17 00:23:48:09
חישבנו את השעה לפי הצל.

00:23:56:09 00:23:52:07
עם התקדמות הצל הערכנו, בערך,

00:23:59:12 00:23:56:16
מהי השעה. כמו כן, הסתכלנו

גם על מסלול השמש.

00:24:04:06 00:23:59:22
כשהשמש הגיעה לאמצע, זה היה מבחינתנו שינוי...
-מה זאת אומרת "שינוי"?

00:24:07:14 00:24:05:04
זה חצי שעה,

00:24:10:04 00:24:08:16
זאת אומרת חצי יום.

00:24:13:24 00:24:10:12
אבל היינו בשמירה כל היום.

00:24:19:00 00:24:14:17
כשהחלה השקיעה, אבא היה מפסיק
את החריש, משחרר את השוורים

00:24:23:21 00:24:19:10
וחוזר הביתה, ואז גם אנחנו חזרנו,

00:24:26:06 00:24:24:10
יחד איתו.

00:24:36:05 00:24:29:03
מה היה הגידול המבוקש ביותר עליו
שמרתם מפני הקופים?

00:24:38:23 00:24:36:15
איזה סוג גידול זה היה?

00:24:41:15 00:24:39:09
כוסמת.

00:24:46:20 00:24:42:19
כוסמת נקראת גם בולה וזנגדה.

00:24:53:14 00:24:47:06
גם אפונה וחמוס היו צריכים
השגחה מרובה.

00:25:01:13 00:24:53:23
לקופים העדיפו את אלה אז
היינו חייבות לשמור עליהם.

00:25:07:03 00:25:01:20
חוץ מהקופים, אילו עוד מזיקים היו?

00:25:12:14 00:25:07:19

היו חיות שהסתתרו,
חזירים וקיפודים,

00:25:15:06 00:25:13:04
גם מפניהם שמרנו בלילה.

00:25:20:07 00:25:17:16
אבא שלי

00:25:26:09 00:25:21:02
בנה מבנה וישן שם בלילה, כי

00:25:30:09 00:25:28:08
החזירים עלולים היו להגיע
ולאכול מהשדות.

00:25:35:08 00:25:30:16
החזירים היו באים בלילה?
-כן, וגם הקיפודים.

00:25:37:23 00:25:35:23
אם הוא נכנסים לשדות,

00:25:42:05 00:25:38:08
הם היו אוכלים את הכוסמת,
ואם היו תפוחי אדמה,

00:25:48:22 00:25:42:15
הם היו נוגסים באחד ומפזרים את השאריות, מבלי לסיים.
-איך נראתה החיה הזו?

00:25:53:12 00:25:49:10
קיפוד זה מן חיה עם מלא קוצים.

00:25:58:03 00:25:54:05
כשהקיפוד היה נתקל באנשים
הוא היה יורה את קוציו לעברם.

00:26:02:01 00:25:58:13
זו חיה רעה

00:26:06:07 00:26:02:11
והיה נורא קשה איתה בשדות.

00:26:14:13 00:26:07:04
ואביך גידל את כל אלה בשדות שלו?

00:26:18:23 00:26:14:22
אבי גידל כוסמת,

00:26:20:15 00:26:19:08
אפונה,

00:26:24:21 00:26:21:00
תפוחי אדמה, טף, דגוסה
דגנים מקומיים ושעורה.

00:26:29:01 00:26:25:15
הוא גידל גם סומסום אתיופי.

00:26:34:09 00:26:30:07
לרוב, הוא גידל את אלו.

00:26:38:08 00:26:34:18
הייתה לכם חלקת אדמה גדולה?
כן, הייתה לנו חלקה גדולה

00:26:42:18 00:26:39:01
שאותה חילקנו לכל גידול,

00:26:44:16 00:26:43:03
ובאזור ההררי,

00:26:49:06 00:26:45:03
גידלנו את השעורה. היו
לנו אדמות גם בהרים.

00:26:53:01 00:26:49:12
השעורה גדלה היטב שם,

00:26:57:02 00:26:53:12
אז אבי גידל את השעורה
והחיטה בהרים.

00:27:02:18 00:26:57:12
לקחתם עמכם אוכל ומים לשדות?
לא לקחנו כלום.

00:27:06:17 00:27:03:05
לא לקחנו כלום, אבל היו מלא מים
באזור, זרם לידנו נהר גדול.

00:27:11:12 00:27:07:01
השקינו את הפרות בנהר וגם אנחנו שתינו שם,
ובחורף כמעט ולא היינו צמאים.

00:27:17:15 00:27:12:01
אכלנו אוכל בבית בבוקר וזה
החזיק אותנו כל היום,

00:27:25:21 00:27:18:05

ולפעמים אחת מאיתנו
הייתה חוזרת הביתה

00:27:36:04 00:27:26:13

להביא צהריים והיינו אוכלים יחד עם אבא.
-מה היה המרחק בין השדות לבית?

00:27:38:16 00:27:36:18

הם לא היו כל כך רחוקים.

00:27:43:06 00:27:39:01

לא רחוקים?
-מרחק הליכה של 20-30 דקות.

00:27:50:24 00:27:44:01

בגלל העלויות והירידות הדרך נראתה
ארוכה, אבל זה לא היה רחוק.

00:27:54:16 00:27:52:17

יצאת לפעמים לבד

00:27:57:09 00:27:55:00

לשמור על הפרות או על השדות?
-כן.

00:28:01:15 00:27:57:20

לא פחדת לבד?
-לא היה ממה לפחד.

00:28:06:09 00:28:02:05

פחדתי רק בלילה, בחושך.

00:28:07:15 00:28:06:17

ממה פחדת?

00:28:13:17 00:28:08:00

בחושך פחדתי מתקיפות של חיות מאחור.

00:28:17:22 00:28:14:10

כשהלכנו עם האחיינים שלי

00:28:26:01 00:28:18:12

אל הפרות, הם תמיד היו מאחורה, אני
הייתי באמצע והאחיינית שלי מקדימה.

00:28:29:22 00:28:26:11

בלילה מאוד פחדתי.

00:28:35:11 00:28:32:08

אני זוכרת שחיפשנו פעם את החמור,
עם אחותי הגדולה,

00:28:39:10 00:28:35:19
והיה ירח מלא, הכל היה מואר...

00:28:43:22 00:28:40:00
החמור הלך לאיבוד?
-כן, הוא הלך לאיבוד,

00:28:49:14 00:28:44:17
וכשחיפשנו אותו, אחותי הייתה
מאחור. היינו רק שתינו

00:28:52:13 00:28:49:23
והייתי מלאת פחדים שמא
חיה כלשהי תתקוף אותי,

00:28:55:21 00:28:52:21
ואז, ליד נהר גדול בתוך מנהרה

00:28:59:21 00:28:56:20
דרכה רצינו לעבור,
ראינו חיה גדולה,

00:29:04:07 00:29:01:01
ראינו אותה חולפת בריצה על פנינו.
-איזו חיה?

00:29:07:19 00:29:04:14
זו הייתה חיית טרף גדולה.
-איך היא נראתה?

00:29:11:00 00:29:08:15
היא הייתה גדולה,

00:29:16:20 00:29:13:07
בגודל נמר, בערך.

00:29:23:09 00:29:17:17
ברגע שראיתי אותה רצה
נפלתי על אחותי.

00:29:27:05 00:29:23:24
אחותי ניסתה לעודד אותי

00:29:31:08 00:29:27:18
אך שתינו פחדנו.
חצינו את הנהר

00:29:37:10 00:29:31:18

וחזרנו הביתה בלי החמור
שחזר מאוחר יותר בעצמו.

00:29:40:23 00:29:37:24

אני זוכרת גם פעם ששמרנו על הפרות

00:29:48:22 00:29:41:24

וקטפנו עלים למשחק, כפי שהיינו
עושות במיוחד בשבתות,

00:29:51:13 00:29:49:09

קטפנו עלים ושיחקנו,

00:29:55:12 00:29:52:06

ההורים השגיחו עלינו מרחוק,

00:29:59:10 00:29:56:04

ואז, כשחזרנו בערב הביתה,

00:30:05:07 00:30:00:04

כעסו והענישו אותנו, כי
אסור לקטוף בשבת.

00:30:09:08 00:30:05:24

כעסו עלינו מכיוון שעשינו את זה,

00:30:12:18 00:30:10:00

ולפעמים קיבלנו מכות
כדי שנלמד לקח.

00:30:15:09 00:30:13:06

אני זוכרת גם את זה.

00:30:22:15 00:30:15:19

היה מקובל שבנות יוצאות לשמור, או שעשיתן
את זה רק מפני שלא היו בנים במשפחה?

00:30:25:03 00:30:22:22

זה היה מקובל.
-כולן עשו את זה?

00:30:31:08 00:30:25:15

היה ידוע שהבנים וגם
הבנות יכולים לשמור,

00:30:39:01 00:30:32:24

ולא רק בנות מהמשפחה שלי,
שמרנו יחד עם עוד בנות.

00:30:41:10 00:30:39:11
כשגדלנו

00:30:46:17 00:30:41:24
העסיקו שומרים או
שילדי השכנים

00:30:50:01 00:30:47:00
היו שומרים.

00:30:53:08 00:30:51:05
מה את זוכרת מהזמן

00:30:58:05 00:30:53:18
ששמרת על השדות והקופים
או החזירים היו מגיעים?

00:31:04:18 00:30:58:17
אני לא שמרתי מפני חזירים,
כי הם שוטטו רק בחושך.

00:31:07:24 00:31:05:08
אבל הקופים,

00:31:12:06 00:31:08:17
לפעמים, אחרי שסילקנו אותם

00:31:16:21 00:31:12:24
וישבנו לנוח, הם היו מצליחים
לגנוב יבול מצד אחר.

00:31:22:07 00:31:17:12
ההורים כעסו עלינו כשלא שמרנו טוב.

00:31:23:15 00:31:22:14
כשחלבתם פרות,

00:31:29:01 00:31:24:00
גם את חלבת? באיזה
גיל התחלת לחלוב?

00:31:34:10 00:31:30:06
חלבתי רק כשהייתי גדולה מספיק.

00:31:41:12 00:31:35:09
איפה חלבתם את הפרות?
-ליד הבית.

00:31:44:15 00:31:43:03
הוצאנו אותן מהרפת,

00:31:49:24 00:31:45:01
חלבנו אותן ושחררנו אותן אל העגלים.

00:31:53:09 00:31:50:08
אל העגלים?
-כן, ואז הם ינקו מהן.

00:32:00:23 00:31:55:22
לפעמים החליבה עלולה הייתה מסוכנת

00:32:05:04 00:32:01:19
עבור ילדים, אבל ההורים שלנו

00:32:08:23 00:32:06:16
היו קושרים לפרות את
הרגליים האחוריות

00:32:15:12 00:32:09:06
וחולבים אותם. אני חלבתי מעט,

00:32:18:03 00:32:16:00
רק כשהורים לא היו בבית,

00:32:22:01 00:32:18:18
רק במקרה הזה.
-באילו אמצעים חלבו אז?

00:32:37:19 00:32:22:12
איך עשו את זה?
- קשרו לפרות את הרגליים וישבו לצדן עם כד החליבה.

00:32:42:01 00:32:37:23
ממה היה עשוי הכלי?
-מפרי שדומה לדלעת.

00:32:50:18 00:32:42:16
הוא היה עשוי מסוג של דלעת, ועל
החומר הזה רקמו.

00:32:53:19 00:32:51:08
היה לזה מכסה...

00:33:00:05 00:32:54:14
כך הכינו את הכלי.
-הייתה שעה מסוימת לחליבה?

00:33:02:07 00:33:00:15
לא הייתה שעה מסוימת,

00:33:12:19 00:33:03:03
החליבה התבצעה בבוקר ובערב.
-פעמיים ביום.

00:33:18:17 00:33:14:08
למה שימש החלב?

00:33:26:21 00:33:19:15
הכינו באמצעותו יוגורט בתוך כלי גדול,

00:33:29:21 00:33:27:15
דלי או

00:33:32:13 00:33:30:06
צנצנת גדולה שהייתה עשויה מירק מקומי.

00:33:36:10 00:33:33:10
נדנדו את הכלי הזה, זה לקח
זמן, עד שיצאה החמאה,

00:33:42:18 00:33:36:21
ואז הרתיחו את החלב ויצא
הגבן, שזה כמו קוטג'.

00:33:47:12 00:33:43:09
"הרגו" זה בעצם כמו אשל...

00:33:50:02 00:33:48:12
כן, זה אשל.

00:33:52:18 00:33:50:17
וניתן היה לשתות את

00:33:57:05 00:33:53:06
החלב פשוט ככה.

00:34:02:05 00:33:57:12
אבל אני לא אוהבת דברי חלב.
-למה?

00:34:07:11 00:34:02:17
אני לא יודעת, מאז שאני מכירה את
עצמי, לא נגעתי בדברי חלב.

00:34:11:06 00:34:07:20
את לא שותה?
-לא, אפילו הריח עושה לי לא טוב,

00:34:14:03 00:34:12:00
עושה לי בחילה.

00:34:18:08 00:34:15:24
אבל כן שמתתי חמאה על הראש.

00:34:28:20 00:34:19:08
לא היה מקרר בכפר. איך
שמרתם על החלב

00:34:37:13 00:34:29:05
שלא יתקלקל?
-בבית, בכלי אחסון.

00:34:41:15 00:34:38:05
בחוץ?
-בתוך הבית, ולא היה צורך במקרר.

00:34:46:14 00:34:42:06
לא היה ממש חם וזה לא התקלקל,

00:34:54:09 00:34:46:21
גם בחורף וגם בקיץ.
-כן, גם הרטבים לא התקלקלו.

00:34:56:15 00:34:54:22
יכול להיות שזה היה בגלל המנהג

00:34:59:03 00:34:57:07
או מכיוון שלא היה מקרר.

00:35:02:05 00:35:00:04
זה מה שהיה.

00:35:10:06 00:35:02:15
מי היו החברים ששיחקת
איתם בילדות?

00:35:17:19 00:35:11:06
החברים שלי היו קרובי המשפחה שלי,

00:35:25:05 00:35:19:18
תוודג' אחיינית שלי, ורדה' נכדה של דודתי,

00:35:30:01 00:35:25:12
אלמיטו ואצ'ם ילש, גם
הן נכדות של דוד שלי,

00:35:39:10 00:35:32:07
ועוד הרבה... גם מרה, אני זוכרת
את כולם, היינו משפחה.

00:35:44:12 00:35:39:21
כולכם הייתם באותם גילים?

00:35:49:13 00:35:45:00
אלמיטו הייתה מבוגרת יותר, גם
האחיינית שלי קבדטה,

00:35:54:02 00:35:50:03
עוד אחיינית מ"טווה" והיא בגיל שלי.

00:35:57:11 00:35:54:24
וקברטה הייתה מבוגרת מאיתנו.

00:36:02:18 00:35:57:19
אבל לא היה הפרש גדול ביניכם...
-היה הפרש, רדהן' היה מבוגר בהרבה.

00:36:09:03 00:36:03:02
האחים הקטנים שלו, אלפה
ואייצ'גרוו, היו קטנים מאיתנו.

00:36:21:22 00:36:09:11
כולם היו יהודים?
-כן, כולנו היינו יהודים, לא היו זרים.

00:36:26:16 00:36:23:23
קודם סיפרת לי על המשחקים שלכם,

00:36:32:23 00:36:27:07
היה לכם מקום מיוחד למשחק או
ששיחקתם בכל מקום?

00:36:38:01 00:36:34:01
היה את הדשא, המקום בו שמרנו על הפרות,

00:36:45:13 00:36:38:14
שם שיחקנו רוב הזמן, ולפעמים
שיחקנו באזור הנהר.

00:36:52:14 00:36:46:02
ישבנו על שפת הנהר בזמן
שהחיות שתו.

00:36:57:18 00:36:53:00
שיחקנו ושמרנו.

00:37:02:20 00:36:58:07
תמיד שיחקנו קרוב לבית.

00:37:06:05 00:37:04:14

איך התאספתם?

00:37:12:19 00:37:06:11
כשיצאתם לרעות, קראתם
אחד לשני?

00:37:18:13 00:37:13:06
נפגשנו במקרה, אבל בשבת...

00:37:28:21 00:37:19:14
לא, גם אז לא. נפגשנו בשעה
מסוימת, שיחקנו כל היום

00:37:32:15 00:37:29:06
ולקראת הערב כל אחד
חזר לבית שלו.

00:37:37:02 00:37:33:07
ככה זה התנהל, לא קראנו אחד לשנייה.

00:37:41:12 00:37:37:10
סיפרת על נהר גדול

00:37:47:13 00:37:41:22
שכולם למדו שם לשחות.

00:37:53:21 00:37:48:21
את והחברות שלך ידעתן לשחות?
כן, כל מי שגדל שם

00:37:57:20 00:37:54:07
ידע לשחות.

00:38:02:08 00:37:58:09
כבר בגילאי 5-6 שחינו בשוליים,

00:38:08:01 00:38:04:11
ממש כמו צפרדעים.

00:38:14:19 00:38:08:16
זה היה נהר מאוד גדול ומלא מים,

00:38:20:08 00:38:15:03
כמו בריכות בארץ, אבל המים
זרמו כל הזמן.

00:38:23:19 00:38:20:18
כשירד הרבה גשם בחורף
והנהר התמלא,

00:38:28:17 00:38:24:12
זה עלול היה להיות בעייתי.
-ואיך שמרתם על הפרות?

00:38:40:16 00:38:35:12
חיכינו שפני הנהר ירדו ואז בעזרת אדם
מבוגר חצינו, במיוחד עם אבא שלי

00:38:45:09 00:38:41:03
שהיה חזק ולא פחד מהנהר.

00:38:49:06 00:38:45:23
הוא סחב עליו את המבוגרים,
את הנוצרים ואת היהודים,

00:38:52:03 00:38:49:16
ועזר להם לחצות.

00:38:56:10 00:38:52:22
הוא עמד בתוך המים?
-הוא הנעזר במקל שלו,

00:39:00:07 00:38:56:24
הרים את אנשים על כתפיו והעביר
אותם לצד השני של הנהר.

00:39:02:24 00:39:01:00
אבא שלי היה מאוד חזק.

00:39:08:09 00:39:03:19
גם אני לא פחדתי לחצות
את הנהר, כמו אבא שלי.

00:39:13:16 00:39:08:21
כשהחברים התאספו הייתה
לכם שפה משלכם

00:39:22:20 00:39:14:01
כדי שההורים לא יבינו אתכם?
-לא הייתה, אבל כשהתחלנו ללמוד

00:39:29:14 00:39:23:08
התחלנו לדבר באנגלית בינינו,

00:39:33:16 00:39:30:04
מעבר לזה דיברנו רק אמהרית.

00:39:37:06 00:39:33:20
כשהתאספתם היו חבר'ה אהובים,

00:39:42:14 00:39:37:15
היו חלשים והיו חכמים.

00:39:47:23 00:39:42:21
איזה תכונה הייתה הכי נערצת?

00:39:54:03 00:39:49:06
מי שהיה הכי טוב בלשעשע ולבדר.

00:40:01:21 00:39:54:20
אהבנו את אלה שסיפרו בדיחות
ואמרו מילים מצחיקות.

00:40:12:11 00:40:04:20
כשהייתה מריבה, לדוגמא, הלכו מכות,
מי הפריד? מי עשה שולם?

00:40:18:05 00:40:15:02
כן, רבנו בינינו

00:40:22:24 00:40:18:22
והשלמנו בעצמנו, אף
אחד לא השלים בינינו,

00:40:24:17 00:40:23:10
לא הגענו אל ההורים עם הריב.

00:40:30:14 00:40:25:17
למשל, אם גרמו לי לריב עם
עם אחד מבני הדודים שלי,

00:40:36:03 00:40:31:05
ירקנו על כפות ידנו וקראנו:
נשפך דמך, נשפך דמך.

00:40:42:15 00:40:36:10
למה?
-בשביל לדעת מי יתחיל את ההיאבקות,

00:40:44:13 00:40:42:24
ואז, באותו רגע, הלכתי

00:40:46:19 00:40:45:14
ונתתי לו מכה.

00:40:52:12 00:40:47:15
אז, אותו יריב החזיר לי מכה
עם המקל שלו על הראש.

00:40:55:13 00:40:53:05

אחרי המכה נפלת

00:41:01:18 00:40:56:20
וקראו לאמא שלי, שלקחה
אותי לבית לשכב ולנוח.

00:41:03:20 00:41:02:11
לא היו מריבות בין ההורים.

00:41:09:22 00:41:04:08
דגלו בכך שלא צריך לריב
בגלל הילדים.

00:41:14:15 00:41:10:05
לא היו מריבות מהסיבה הזו,
לפחות במקום בו גדלתי.

00:41:19:04 00:41:15:02
ב"ווגלו", המבוגרים לא רבו ביניהם.

00:41:25:05 00:41:19:24
ההורים לא היו מעורבים... אבל
אנחנו יכולנו לריב שוב.

00:41:32:15 00:41:25:21
ואיך השלמתם? יש כאלה
שעשו שולם עם הזרת,

00:41:39:00 00:41:32:23
איך אתם השלמתם?
-פשוט המשכנו אחרי הריב כרגיל,

00:41:44:08 00:41:39:11
אמרנו "בוקר טוב", שאלנו אחד
את השני לשלומם ושכחנו מהריב.

00:41:49:12 00:41:44:20
ככה פתרנו את הריב בינינו
ואחרים לא ידעו על קיומו.

00:41:54:01 00:41:49:21
היה נהוג לתת כבוד לילד

00:42:02:15 00:41:54:10
שיש לו הורים מכובדים ואחים גדולים,

00:42:06:20 00:42:03:03
היו כאלה שאיימו שיספרו למכובד,
שילמד אותם לקח,

00:42:11:14 00:42:07:10
אבל המכובדים לא באו
והאיומים נותרו בינינו.

00:42:16:11 00:42:11:21
לא היה מעבר לזה, וכן, מאוד
פחדנו לשמוע את האיומים,

00:42:19:09 00:42:16:23
פחדנו מהם וגם כיבדנו אותם.

00:42:29:11 00:42:22:11
אמרת שלמדת ב"אמבובר"?
-כן.

00:42:36:06 00:42:29:19
יצאת ללמוד יחד עם החברות שלך?
-כן,

00:42:41:15 00:42:37:08
כשהלכנו לבית ספר עברנו
בדרך כלשהי על ההר,

00:42:46:05 00:42:42:08
זה היה קצת רחוק ויכול היה לקחת
לנו שעה-שעה וחצי של הליכה.

00:42:49:17 00:42:46:24
כל התלמידים מאותו האזור

00:42:55:10 00:42:50:13
עשו את הדרך יחד.
-מה עשיתם בדרך?

00:43:02:11 00:42:55:16
הלכנו בציפייה להגיע, כי לפני כן, בבוקר,
הוצאנו את הפרות והבאנו מים.

00:43:07:23 00:43:02:21
רצינו רק להספיק להגיע
בזמן כי בבית ספר

00:43:10:17 00:43:08:11
המורים מאוד הקפידו זמנים.

00:43:15:13 00:43:11:05
מי שאיחר קיבל מכות כעונש
ולא הגיע לכיתה בזמן.

00:43:21:15 00:43:17:03

לכן, מיהרנו להגיע
לבית ספר.

00:43:26:14 00:43:21:24
אבל תוך כדי הליכה, צחקנו ודיברנו.
-ובחזור?

00:43:31:09 00:43:27:00
גם בחזור דיברנו וצחקנו,

00:43:38:12 00:43:31:22
והלכנו מהר כי אם התעכבנו, ההורים
דאגו ושאלו איפה אנחנו,

00:43:42:13 00:43:40:10
היינו חייבים לחזור מהר.

00:43:48:05 00:43:43:01
הייתם רק הילדים או שהיה גם מבוגר
שעזר לכם לעבור את ההר?

00:43:51:08 00:43:48:13
לא היה מבוגר, רק הילדים.

00:43:56:12 00:43:51:22
היו איתנו גם תלמידים בוגרים,

00:44:02:13 00:43:57:00
גם החקלאים למדו יחד איתנו,
לא הייתה הפרדה של גילאים.

00:44:07:09 00:44:03:23
הם למדו ביום, ובערב עבדו בחקלאות.

00:44:12:17 00:44:08:00
מכיוון שהם היו איתנו, לא פחדנו.

00:44:17:24 00:44:13:03
ביחד, תוך כדי שיחות וצחוקים,
היינו עושים את הדרך.

00:44:22:05 00:44:18:17
איך נוצר ריב לרוב?

00:44:27:04 00:44:22:20
על שטויות, על שאחד רצה משהו
והשני טען שזה שייך לו,

00:44:33:06 00:44:27:10
והבוגרים, כמו שאמרתי קודם,

היו מחממים את המצב.

00:44:35:19 00:44:33:14
לא היו ריבים חריגים.

00:44:40:18 00:44:36:08
רק על "זה שלי ולא שלך",

00:44:46:03 00:44:41:02
על מישהו שרימה אחר, על
אלה היה רוב הריבים.

00:44:48:10 00:44:46:12
אמרת דבה סילבה?
-כן.

00:44:52:20 00:44:48:18
מה זה?
-זה משחק שבו מסובבים בגד,

00:45:00:07 00:44:53:07
או שניתן לעשות את זה עם חגורה...
-אה, זה משחק.

00:45:06:15 00:45:00:19
רבו רוב הזמן בגלל המשחק.

00:45:14:17 00:45:07:21
אחזיר אותך ללימודים. כמה
שנים למדת ב"אמבובר"?

00:45:19:11 00:45:15:07
ב"אמבובר" למדתי עד

00:45:28:23 00:45:20:24
כיתה ה'. הייתי חרוצה
ומאוד אהבתי ללמוד.

00:45:32:12 00:45:29:12
כשהגעתי לכיתה ה',

00:45:37:20 00:45:33:03
לא למדתי במשך שנה כי רציתי לנסוע
לאחותי באדיס אבבה.

00:45:41:14 00:45:38:22
הלכתי אליה,

00:45:46:00 00:45:42:00
ואז, בשנה שלאחר מכן, התחלתי מכיתה ה'.

00:45:50:05 00:45:46:08
התחלת מחדש?
כן, כשחזרתי מאדיס אבבה.

00:45:58:24 00:45:50:11
ובמשך חמש שנים הלכת ברגל כל יום יותר משעה?
כן.

00:46:03:20 00:45:59:16
ומה הכי אהבת ללמוד?
-אנגלית.

00:46:07:00 00:46:04:14
מאוד אהבתי ללמוד אנגלית.

00:46:13:19 00:46:07:19
ואז אחרי כיתה ה', נסעתי
לאחותי, למדתי שנה,

00:46:21:11 00:46:14:12
ובשנה השנייה התחלתי
להתגעגע להורים.

00:46:27:13 00:46:21:24
התרגלתי לחיות איתם,
ואז חזרתי לכפר.

00:46:34:23 00:46:28:01
מי דחף אותך ללימודים?
-אח שלי,

00:46:37:12 00:46:35:11
הוא דחף אותי לזה.

00:46:42:11 00:46:37:22
באזור שלנו, הורים לא שלחו
את ילדיהם ללמוד.

00:46:47:00 00:46:43:02
אחי מנע ממני להתחתן וכך
התחלתי ללמוד.

00:46:54:04 00:46:47:14
אבל אחרי זה, רוב הילדים
הלכו ללמוד.

00:46:57:01 00:46:55:02
אח שלי דחף אותי ללמוד.

00:47:02:23 00:46:57:11
איך המשפחה קיבלה את זה?
-בשמחה.

00:47:11:03 00:47:05:01
הם שמחו, ואני הייתי כותבת עבורם מכתבים
לאחותי שעלתה לארץ לפני אח שלי.

00:47:13:08 00:47:11:15
היא עלתה בשנת 1972

00:47:18:14 00:47:13:18
ועזרה לו לעלות -1974.

00:47:21:02 00:47:19:01
בזמנים האלה הם עלו,

00:47:25:21 00:47:21:13
וכשהם שלחו מכתב, אני הקראתי

00:47:29:21 00:47:26:05
ואני כתבתי להם חזרה.

00:47:33:20 00:47:30:13
הייתי הולכת לעיר, לגונדר,
ושולחת את המכתב.

00:47:37:18 00:47:34:20
המשפחה שלי קיבלה בשמחה את
העובדה שהלכתי ללמוד.

00:47:45:05 00:47:38:14
היו עוד כיתות, או שרק עד כיתה
ה' ניתן היה ללמוד ב"אמבובר"?

00:47:53:02 00:47:45:15
בזמנו, ניתן היה ללמוד עד כיתה
ו', אבל הפסקתי בגלל הנסיעה.

00:47:58:03 00:47:53:13
כשהייתי אצל אחותי
למדתי את כיתות ה-ו',

00:48:01:11 00:47:58:15
וכשחזרתי לכפר,

00:48:05:08 00:48:02:04
התחלתי בכיתה ו'. פספסתי שנה כי

00:48:08:07 00:48:05:18

הייתה שמועה על שיש ארגון של צעירים

00:48:12:05 00:48:08:22
שרוצים להגר לסודן, וכלאו אותנו.

00:48:16:23 00:48:12:15
זה קרה בזמן שהייתי אמורה
לעבור מבחן חשוב,

00:48:22:11 00:48:17:24
מבחן רמה שקבע אם אני יכולתי
לדלג על כי ו', כי כבר למדתי.

00:48:27:16 00:48:23:02
ישבנו בכלא במשך חודש וחצי

00:48:32:08 00:48:28:02
וככה התבזבזה לי שנה,
ושנה אחרי,

00:48:37:14 00:48:33:19
סגרו את בית הספר

00:48:42:19 00:48:37:24
בטענה שהיהודים בורחים.

00:48:47:02 00:48:43:03
לאחר סגירת בית הספר, הלכנו
למקום שנקרא "מצ'ה".

00:48:52:14 00:48:47:13
למדתי שם עוד פעם בכיתה ו', וכשעברתי
לכיתה ז' פתחו שוב את בית הספר

00:48:56:14 00:48:52:24
ואפשר היה ללמוד עד כיתה ח'.

00:48:59:15 00:48:57:03
היו שמועות על כך שתהיה גם כיתה ט'.

00:49:06:19 00:49:00:09
ארגון "אורט", שגם בנה את
בית הספר, מימן את זה,

00:49:12:16 00:49:08:12
וכשהמשלה עלתה על
זה, הארגון עזב,

00:49:16:13 00:49:13:02
ואז גם אנחנו.

00:49:20:12 00:49:17:22
החל בלאגן

00:49:25:08 00:49:21:04
וכשהגעתי לכיתה ח' הפסקתי
ללמוד בשביל לעלות לארץ.

00:49:33:20 00:49:25:16
מי החליט שתלמדי באדיס אבבה?
-אחותי החליטה,

00:49:38:24 00:49:34:07
אחותי דאגה לי ללימודים ואני
עזרתי לה עם הילדים.

00:49:43:08 00:49:39:15
גם היא למדה, אז במקום להעסיק
מישהי, היא לקחה אותי.

00:49:47:09 00:49:44:00
היא רצתה חיים טובים יותר בשבילי.

00:49:50:06 00:49:47:19
בגלל הילדות לא חשבתי על זה.

00:49:52:24 00:49:51:11
חזרתי לכפר.

00:49:59:10 00:49:53:07
היית מרוצה? מה הרגשת
כשהגעת לעיר?

00:50:03:23 00:50:01:20
בהתחלה הייתי ממש לחוצה,

00:50:05:19 00:50:05:00
ואז

00:50:15:05 00:50:06:04
אט אט התרגלתי. התרבות הייתה
שונה בעיר, הדיבור הגישה,

00:50:22:20 00:50:15:17
אך למדתי להיות כמוהם לאט לאט.

00:50:28:13 00:50:23:02
מה הלחיץ אותך?
-כשהגעתי לראשונה לעיר,

00:50:35:01 00:50:29:10

פחדת מהאנשים?
-פחדתי מההסתגלות,

00:50:42:16 00:50:35:09

זה מאוד הלחיץ אותי.
-איך נראתה אדיס אבבה בזמנו?

00:50:47:20 00:50:43:01

בהשוואה לכפר, היא הייתה מאוד יפה.

00:50:53:10 00:50:48:05

כשראיתי את הבניינים והלכנו
לטייל בכל מיני מקומות,

00:50:56:21 00:50:54:00

זה היה שונה וחדש לי.

00:51:00:12 00:50:57:15

רק את למדת מבין האחים?

00:51:08:01 00:51:01:01

כן, והאחיינית שלי תוודג',
התחלנו ללמוד ביחד.

00:51:15:14 00:51:11:02

שתינו למדנו, והאחרים ניהלו
את חיי הנישואים שלהם.

00:51:21:03 00:51:15:17

איך ההורים קיבלו את הנסיעה שלך?

00:51:25:13 00:51:21:16

הם קיבלו זאת בשמחה, הם מאוד שמחו.

00:51:30:03 00:51:25:20

היית עוזרת בעיסוקים
בבית. מי החליף אותך

00:51:38:11 00:51:30:15

כשנסעת לעיר?
-האחיינית שלי, היא טיפלה בכל.

00:51:41:24 00:51:40:10

היה אותה...

00:51:45:00 00:51:43:15

היא גם

00:51:52:03 00:51:46:12

ישבה כמוני בכלא, והשתחררה.

00:51:56:00 00:51:53:14

היא מילאה את כל המטלות
שהייתי אחראית עליהן.

00:52:03:01 00:51:57:11

איך הייתה הדרך לאדיס אבבה?
מי לקח אותך? מי הראה לך?

00:52:05:22 00:52:03:09

אבא שלי לקח אותי.

00:52:11:19 00:52:06:13

זאת נסיעה של יומיים, וישנים בדרך.

00:52:15:09 00:52:12:11

אבא שלי לקח אותי.
-איפה לנתם בדרך?

00:52:18:12 00:52:15:24

בגוג'ם.

00:52:21:11 00:52:18:19

בתוך גוג'ם?
-כן, ישנו שם לילה,

00:52:27:18 00:52:21:18

שכרנו שם חדר במלון וישנו.

00:52:35:19 00:52:28:15

הגענו יום למחרת, וגיסי הגיע לקחת
אותנו מהתחנה המרכזית,

00:52:43:01 00:52:36:18

ואז התחלתי את החיים.
-כשירדת מהאוטובוס,

00:52:49:13 00:52:43:13

או בזמן הנסיעה, מה הכי
עניין אותך? מה אהבת?

00:52:53:16 00:52:50:20

השדות שהיו לפני ההגעה לאדיס אבבה.

00:52:55:20 00:52:54:15

הם היו ממש יפים.

00:53:00:03 00:52:56:11

זה היה שטח מישורי ללא גבעות, וכל כך יפה,

00:53:03:22 00:53:00:21
ואז פחדתי גם ממה שנקרא "אביי",

00:53:06:15 00:53:04:22
משהו גדול,

00:53:09:16 00:53:07:05
כמו חומה...

00:53:12:23 00:53:10:02
גשר?
-כן.

00:53:16:18 00:53:13:18
מאוד פחדתי מזה כשהבטתי
מחלונות האוטובוס,

00:53:21:10 00:53:17:06
וגבוה יותר, היה גשר שבור,

00:53:25:14 00:53:22:03
וגם כשראיתי את זה, פחדתי
שמא לא נצליח לעבור שם.

00:53:28:15 00:53:26:03
את אלה אני תמיד אזכור ולא אשכח.

00:53:31:06 00:53:29:00
כל השאר היה בסדר.
-וכשנכנסת לעיר,

00:53:37:09 00:53:31:23
המכוניות, הבניינים איך זה גרם לך להרגיש?
-הכל נראה לי שונה.

00:53:43:12 00:53:37:16
זה נראה שונה למי שבאה מהכפר,
ובנוסף, לראשונה נסעתי באוטובוס.

00:53:46:07 00:53:43:24
בעיניי זה היה

00:53:49:01 00:53:47:07
מאוד מרשים.

00:53:51:12 00:53:50:01
איך התרגלת לעיר?

00:53:57:08 00:53:51:20

היית עם אחותך... איך
התרגלת לשפה

00:54:02:00 00:53:57:16
וללבוש?
-כן,

00:54:09:18 00:54:04:02
לאחותי היו שכנות, אחת
מבוגרת ושתיים בגילי,

00:54:13:18 00:54:10:07
והן היו לוקחות אותי איתן

00:54:16:13 00:54:14:04
לכל מקום שהלכו אליו.

00:54:19:14 00:54:16:23
ככה לאט לאט

00:54:23:19 00:54:19:22
התחלתי ללכת לשוק לעשות קניות,

00:54:27:11 00:54:25:02
לקנות לחם במאפייה.

00:54:34:08 00:54:27:23
למדתי את כל זה בזכות השכנות,
היינו חברות טובות.

00:54:37:11 00:54:34:20
מאוד אהבנו אחת את השנייה.
-ואיפה היה בית הספר?

00:54:41:06 00:54:37:19
זה היה קרוב, רבע
שעה הליכה מהבית.

00:54:45:02 00:54:41:16
גם את האחיינים שלי לקחתי איתי,

00:54:51:01 00:54:45:14
זה היה בית ספר פרטי.
-ומי שילם עבורך?

00:54:54:16 00:54:51:14
אחותי ובעלה שילמו.

00:55:01:12 00:54:55:00
קנו לך גם את הציוד?

-כן, כל מה שצריך, כולל בגדים.

00:55:05:19 00:55:01:21
הם עזרו לי ללמוד. גיסי, ז"ל,

00:55:10:11 00:55:06:02
נפטר בארץ, הוא היה אדם גדול.

00:55:13:20 00:55:10:24
הוא הגיע לארץ ולמד

00:55:16:12 00:55:14:12
בשנת 1950,

00:55:22:11 00:55:17:12
הוא היה אחד מתוך ה-25 הצעירים
שלמדו בכפר בתיה וחזרו.

00:55:24:13 00:55:22:22
הוא היה אחד מהם?
-כן.

00:55:29:22 00:55:24:22
והוא היה גם שר החקלאות באדיס אבבה,

00:55:34:01 00:55:31:14
ואני חייתי יחד איתם,

00:55:38:11 00:55:34:24
אני שמרתי על הילדים והם
שילמו על הלימודים.

00:55:40:13 00:55:39:12
איך נקרא האזור?

00:55:43:13 00:55:41:00
האזור נקרא "אברה".

00:55:50:01 00:55:44:06
נקרא "אברה", וליד היה משרד
גדול של ארגון "אורט".

00:55:54:14 00:55:52:23
בסך הכל היה יפה בעיר.

00:56:03:00 00:55:56:07
איזה כיתות למדת באדיס אבבה?
-רק את כיתה ה'.

00:56:08:20 00:56:03:12

מה למדו שם?
-הכל: אמהרית, אנגלית,

00:56:11:07 00:56:09:05
חשבון,

00:56:14:18 00:56:11:20
גיאוגרפיה, מדעים. למדו שם הכל.

00:56:18:14 00:56:15:13
כהרגלי, אני הייתי ממש
טובה באנגלית.

00:56:23:15 00:56:19:00
אני הייתי טובה באנגלית
וחברה טובה שלי לכיתה

00:56:29:06 00:56:24:01
הייתה טובה בחשבון, וככה
עזרנו אחת לשנייה.

00:56:38:21 00:56:30:16
למדת בבית ספר יהודי?
-לא, זה היה בית ספר נוצרי

00:56:43:09 00:56:39:01
היו איתך יהודים?
-לא, כולם היו נוצרים.

00:56:50:12 00:56:44:01
התלמידים ידעו שאת יהודייה?
-לא, הם רק ידעו שאני מגונדר.

00:56:54:17 00:56:51:04
לא ידעו שאני יהודייה וזה
גם לא עניין אותם,

00:56:58:20 00:56:55:18
לא הייתה לזה משמעות גם אם ידעו.

00:57:06:22 00:56:59:07
הם לא כמו ה"גונדרים", לא היו
לי חששות, למדתי כמוהם.

00:57:10:22 00:57:07:12
איזה שוני היה בלימודים?

00:57:18:06 00:57:11:15
מה היה השוני בין הלימודים
בכפר לבין הלימודים בעיר?

00:57:23:24 00:57:19:09
אם לומר את האמת, הלימודים בעיר
לא השתוו ללימודים בגונדר.

00:57:26:05 00:57:24:12
רמת הלימודים בעיר

00:57:32:13 00:57:27:20
לא הייתה שווה לרמה ללימודים בגונדר.

00:57:34:08 00:57:33:03
מה היה ההבדל?

00:57:39:18 00:57:36:09
הלימודים היו ברמה גבוהה והשקיעו
רבות בלמידה שלנו.

00:57:46:05 00:57:42:02
גם יחס המורים היה שונה,

00:57:50:19 00:57:46:21
נכון שהמורים בעיר הענישו
כשצריך,

00:57:54:16 00:57:51:06
אבל זה לא היה כמו בגונדר.

00:58:00:17 00:57:55:12
בגונדר התחרינו על תואר התלמיד
המצטיין, שזכה גם בפרס,

00:58:06:03 00:58:01:02
התחרינו על הישגים בלימודים, אבל באדיס
אבבה זה לא הטריד אותם.

00:58:10:02 00:58:06:21
שם, הם הלכו ללמוד כדי

00:58:14:10 00:58:10:16
להוציא ציון טוב וזהו, לא טרחו עבורנו.

00:58:18:15 00:58:14:20
בגונדר למדנו בשביל
להוציא ציון גבוה

00:58:23:10 00:58:19:21
והשקענו גם בלזכות בפרסי הצטיינות.

00:58:28:24 00:58:24:22

בסך הכל היה נחמד בעיר.

00:58:38:09 00:58:29:21

לא היה משהו שלא אהבת?
-בסך הכל היה בסדר.

00:58:45:09 00:58:41:06

בימי שבת ובימי ראשון לא
התקיימו לימודים.

00:58:52:08 00:58:47:03

בימים אלו נפגשו היהודים, רבים
הגיעו לבקר בבית אחותי.

00:58:59:06 00:58:54:02

בימים אלו אנשים חיפשו אחד
את השני כדי להיפגש.

00:59:02:10 00:58:59:18

זה היה הזמן לכך, בשבת ובראשון,

00:59:05:20 00:59:03:00

וכשהם לא הגיעו לבקר אותנו בימים אלה,

00:59:09:11 00:59:06:10

האנשים שהתרגלתי לביקור שלהם,

00:59:17:08 00:59:09:18

הייתי נפגעת ובוכה על שלא הגיעו
לבקר אותנו כמו תמיד.

00:59:22:12 00:59:17:21

כך היהודים נפגשו בזמנים אלו.

00:59:27:08 00:59:23:10

כמה זמן היית אצל אחותך?
-שנתיים.

00:59:31:05 00:59:27:18

והתגעגעת להורים שלך?

00:59:37:09 00:59:31:23

היו געגועים, אבל כתבנו
מכתבים אחד לשני.

00:59:44:18 00:59:38:01

הם לא באו לבקר אותך במשך שנתיים?
-הם לא הגיעו ולא נסעתי לבקר.

00:59:48:05 00:59:45:04

הלכתי לבדוק איך שם ונותרתי שם שנתיים.

00:59:56:22 00:59:48:20
אצל אחותך, המטלות היו
שונות מבכפר? מה עשית?

01:00:03:12 00:59:57:14
מה שהיה שונה מהמטלות כפר
זה שבימי ראשון עשיתי כביסה.

01:00:08:03 01:00:04:01
האחיינים שלי היו איתי והביאו
לי מים, ואני כיבסתי.

01:00:11:19 01:00:08:17
את הכביסה של כל השבוע
כיבסנו בראשון.

01:00:17:11 01:00:12:03
הייתה לה עוזרת בית שהכינה
את האינג'רה,

01:00:19:08 01:00:17:21
אני הכנתי תבשילים

01:00:27:14 01:00:19:20
ופופקורן, והרצפה בבית הייתה עשויה פרקט

01:00:33:07 01:00:27:24
אז היינו חייבים לשטוף את הבית,
והייתי שוטפת בשמחה.

01:00:38:19 01:00:33:18
שטפתי במרץ.
למה התגעגעת בכפר?

01:00:45:06 01:00:39:13
התגעגעתי לחברות שלי מהאזור וגם
לחברות שלי מהלימודים.

01:00:51:24 01:00:45:22
התגעגעתי אליהם מאוד, וגם אל
בני הדודים שגדלו איתי,

01:00:56:22 01:00:52:18
אליהם הכי התגעגעתי.
מאיפה נבעה האהבה שלך ללימודים?

01:01:00:10 01:00:57:06
בילדותך?

-אני לא יודעת.

01:01:06:12 01:01:02:14
אהבתי ללמוד ולא אהבתי להבריז,

01:01:09:17 01:01:07:00
אפילו לפעמים כשרצו
לשלוח אותי לקניות,

01:01:14:09 01:01:10:22
הייתי משקרת בלילה שכואב לי,
וכששאלו אותי מה קרה,

01:01:17:00 01:01:14:18
עניתי שכואבת לי הבטן.

01:01:22:10 01:01:17:11
זה היה התירוץ שלי כדי שלא ישלחו אותי
לשוק, כדי לא להפסיד זמן לימודים.

01:01:28:11 01:01:23:03
כן, כך תירצתי.
-היית צעירה? מלאו לך 15 שנים

01:01:31:09 01:01:28:20
כשהיית באדיס אבבה?
-כן, הייתי בת 15 בערך.

01:01:35:06 01:01:31:17
היה את עניין החתונה וכו',

01:01:38:15 01:01:35:17
לא היו לך מחשבות על זה?
-לא חשבתי בכלל על הנושא.

01:01:44:21 01:01:38:24
בכלל?
-כל מה שרציתי היה לסיים ללמוד

01:01:51:05 01:01:45:11
ולהגיע להתמקצעות טובה.
לא היו מחשבות אחרות

01:01:57:19 01:01:53:08
כי אחותי, שהלכתי אליה לאדיס
אבבה, כשהייתה בכיתה ח',

01:02:03:20 01:01:58:14
אבי פחד שאם תלמד בעיר,
היא תתקלקל.

01:02:10:09 01:02:04:06
היו לו מלא חששות והוא נאלץ
לחתן אותה לפני שנסעה.

01:02:13:19 01:02:11:02
היא תמיד סיפרה על

01:02:18:00 01:02:14:03
שחיתנו אותה לפני שסיימה ללמוד.

01:02:22:15 01:02:18:14
ההורים שלנו לא חשבו על הקושי שזה גרם,

01:02:28:20 01:02:23:05
ואנחנו רצינו ללמוד. אחותי
סיימה ללמוד באדיס אבבה,

01:02:34:05 01:02:30:01
ומהסיבה הזו הם שחררו מאיתנו.

01:02:42:15 01:02:37:06
היו גברים שהתעניינו בך, ניגשו
אלייך או שאלו אותך

01:02:47:19 01:02:44:21
על נישואים

01:02:55:09 01:02:48:24
או חתונה?
-עד כמה שאני יודעת זה לא התנהל ככה.

01:03:00:06 01:02:55:24
כולנו למדנו כמשפחה אחת,

01:03:05:06 01:03:00:16
לא עברו בראשינו מחשבות
אחרות אחד על השני,

01:03:08:04 01:03:05:24
לא היה דבר כזה.
-וכשהיית באדיס אבבה?

01:03:12:16 01:03:08:11
גם שם, זה היה אותו הדבר.

01:03:17:20 01:03:13:03
לא התערבבתי עם אחרים, אלא
רק עם החברים שלי,

01:03:20:22 01:03:18:12
ובינינו לא היו מחשבות כאלה.

01:03:29:05 01:03:22:03
זה נבע מזה שהייתי ילדה
ולא היו לי מחשבות כאלה.

01:03:32:06 01:03:29:18
היה בי רק רצון ללמוד באותו הזמן.

01:03:39:11 01:03:33:15
איך הסתגלת לחיים בעיר,
אם זה לאוכל...

01:03:41:23 01:03:39:19
זאת אומרת זה היה דומה,

01:03:49:05 01:03:42:05
אבל מה היה שונה?
-כן, שם הכינו פסטה

01:03:54:19 01:03:49:15
ורטבים שונים, אבל
לרוב הכינו אינג'רה.

01:04:00:12 01:03:55:04
בדרך כלל הכינו אינג'רה ובחגים
הכינו לחם ביתי ועוד דברים.

01:04:07:08 01:04:01:04
לא היה הרבה שוני חוץ
מהפסטה שהכינו,

01:04:12:09 01:04:07:23
לפעמים הכנו פסטה ואכלנו,

01:04:15:06 01:04:12:22
חוץ מזה לא היה הבדל.

01:04:24:01 01:04:15:11
איך עזבת אחרי שלמדת שנתיים באדיס
אבבה? איך הייתה החזרה לכפר?

01:04:31:07 01:04:24:14
חזרתי לבקר את המשפחה וסירבתי
לחזור כי הגעגועים הקשו עליי.

01:04:34:17 01:04:33:00
נרשמתי לכיתה ו'.

01:04:40:22 01:04:35:04

איפה?
-ב"אמבובר", וכמו שציינתי קודם,

01:04:46:16 01:04:42:04

לא למדתי שנה בעקבות השמועה
שיהודים רוצים לברוח לסודן.

01:04:50:03 01:04:47:02

איך הגעת לכלא?

01:04:56:23 01:04:52:07

איפה היית בכלא?
-הייתי בכלא בגונדר

01:04:59:21 01:04:57:08

רק בגלל החשש שנברח.

01:05:04:08 01:05:00:08

כמה זמן ישבת?
-חודש וחצי.

01:05:11:14 01:05:04:23

איך נתפסתם? מי תפס אתכם?
-האמת היא שחשבנו לעזוב

01:05:14:04 01:05:12:02

אבל זה לא יצא לפועל.

01:05:21:06 01:05:14:16

יצאנו לדרך בשישי וחזרנו בשבת.
-ניסיתם לעזוב?

01:05:26:01 01:05:21:12

כן, אך אמרו שאי אפשר וחזרנו
לבית ביום ראשון...

01:05:31:21 01:05:26:23

חזרנו בשבת בערב, וביום ראשון
היינו באספה של צעירים.

01:05:36:03 01:05:33:23

היינו אמורים להתחיל
ללמוד ביום שני.

01:05:42:03 01:05:37:13

ביום ראשון התפשטה שמועה
בבית ספר לפיה עזבנו.

01:05:46:20 01:05:43:02

קן.
-כשמצאו אותנו,

01:05:49:20 01:05:47:08
שאלו לאן הלכנו, וענינו לשום מקום,

01:05:53:08 01:05:50:11
ואז הגיעו חיילים

01:05:55:07 01:05:54:04
שלקחו אותנו.

01:06:03:14 01:05:56:07
כשהייתם באספה?
-לא, בדרך חזרה הביתה.

01:06:06:24 01:06:03:24
בזמן האספה זה היה?
-חזרנו מהאספה,

01:06:09:05 01:06:07:24
היינו בבית.

01:06:11:14 01:06:09:18
באו לבית של כל אחד?
-כן.

01:06:15:12 01:06:12:00
היינו בערך עשרה חבר'ה

01:06:21:18 01:06:16:18
ולקחו את כולנו ל"טדה",
היינו שם לילה,

01:06:25:12 01:06:22:18
הוחלט שצריך להעביר
אותנו לגונדר, והועברנו.

01:06:32:16 01:06:26:04
ישבנו חודש וחצי בכלא.
-איך נראה הכלא?

01:06:38:05 01:06:33:06
ישנו על הרצפה, היו שם כינים,
יתושים ועוד חיות עוקצות.

01:06:42:14 01:06:38:23
היה מפחיד וממש לא נוח. הייתה
הפרדה בין גברים לנשים.

01:06:48:21 01:06:43:08
גם באמצע הלילה, הסוהרים נהגו
להפריע ולא הייתה מנוחה.

01:06:50:18 01:06:50:00
ממש לא נתנו לנו מנוחה.

01:06:54:13 01:06:51:09
ואחרי חודש,

01:06:58:06 01:06:55:07
מה הרגשת באותו הזמן?

01:07:04:11 01:07:00:02
חשבתי על ההורים שלי, על איך הם
יבואו בשביל להביא לנו אוכל,

01:07:09:05 01:07:04:24
מה נאכל כי האוכל בכלא
היה בעצם גרגירי חמוס.

01:07:11:17 01:07:09:17
רק גרגירי חמוס?
-רק גרגירי חמוס.

01:07:16:09 01:07:12:17
הורשינו לקבל שלושה ביקורים ביום.

01:07:20:09 01:07:17:02
המשפחות הגיעו לבקר, זה
התקיים רחוק בחוץ

01:07:25:09 01:07:21:14
והסתפקנו בזה.

01:07:30:20 01:07:26:14
ואז בא מלקו טפרה בעצמו

01:07:33:18 01:07:32:01
שהורה לשחרר אותנו.

01:07:38:21 01:07:34:08
ושחררו אתכם?
כן, החזירו אותנו ל"טדה".

01:07:45:10 01:07:39:09
שחררו אותנו בגונדר ומשם
הלכנו ברגל לכפר.

01:07:53:23 01:07:47:01

כל העשרה, הייתם ביחד?
-כן, כולנו היינו בני דודים.

01:07:57:00 01:07:55:00
לא היו בינינו זרים,

01:08:02:12 01:07:59:09
היינו עם עצמנו.

01:08:08:07 01:08:03:14
היינו בכלא ובזמן הזה,

01:08:11:16 01:08:09:02
כשהיינו שם,

01:08:15:04 01:08:12:11
פספסתי את מבחן המעבר מכיתה ו',

01:08:23:20 01:08:17:07
ובשל כך למדתי שנה נוספת בכיתה ו'.

01:08:31:22 01:08:24:12
בשנה השנייה הלכנו ללמוד ב"מצ'ה", ואחרי
שנה נפתח ב"אמבובר" עד כיתה ח',

01:08:35:15 01:08:32:19
הממשלה סגרה בית הספר
ופתחה אותו שוב.

01:08:40:03 01:08:36:09
לא רק יהודים למדו שם.

01:08:45:01 01:08:40:15
הנוצרים למדו בכל מקום
אם ב"טדה", "מצ'ה"

01:08:49:22 01:08:45:11
וממקומות רחוקים. הם אפילו בנו
בתים או חיו אצל אנשים, ולמדו.

01:08:54:06 01:08:50:06
היו הרבה כאלה.
-זה היה בית ספר ממשלתי?

01:09:01:22 01:08:54:19
בהתחלה בית הספר השתייך
ל"אורט" ואז סגרו אותו,

01:09:07:24 01:09:02:10
ולאחר מכן פתחו בית ספר ממשלתי,

אז ב"מצ'ה" למדתי עד כיתה ז'

01:09:11:03 01:09:08:18
ואת כיתה ז' למדתי ב"אמבובר".

01:09:15:02 01:09:11:19
כשסיימתי את כיתה ז' ועליתי ל-ח',

01:09:19:03 01:09:15:17
אנשים החלו להגר. את הצעירים

01:09:25:19 01:09:19:06
החליטו לשלוח לשירות בצבא.

01:09:31:17 01:09:26:05
לפני שהתחיל כל הבלאגן, בודדים ברחו לסודן.

01:09:35:12 01:09:31:21
הם עלו משם לישראל,
כתבו למשפחות שלהם,

01:09:38:12 01:09:35:23
ואז הצעירים נהיו בעד זה

01:09:45:10 01:09:39:13
והחלו לברוח בקבוצות.

01:09:49:08 01:09:46:04
חלק נתפסו, הוחזרו
ועברו עיניים.

01:09:55:20 01:09:50:01
שמעתם על העלייה דרך
מכתבים של אנשים שעלו

01:10:02:06 01:09:56:04
וכתבו למשפחות שלהם, ואז גם אתם הגעתם?
כן, אז, יצאנו אל סודן.

01:10:05:20 01:10:02:19
זה התחיל כשמנגיסטו היילה-מרים

01:10:11:09 01:10:07:12
רצה להכניע את ארגון המורדים "אידו".

01:10:16:02 01:10:11:20
אז, רוב הצעירים היהודים שלמדו

01:10:19:01 01:10:16:16
הצטרפו ל"אידו",

01:10:26:02 01:10:19:16
והגיעו לסודן ומשם לארץ, הם
אלה ששלחו את המכתבים.

01:10:31:02 01:10:26:22
אט אט נהייתה מודעות לזה

01:10:37:04 01:10:32:14
והוחלט לגייס את הצעירים.

01:10:41:12 01:10:37:20
העניינים התחממו וההורים
שלנו נלחצו מהמצב.

01:10:44:14 01:10:42:01
הם התחבאו כל היום
בשדות הכוסמת,

01:10:51:22 01:10:45:04
כי עלולים היו לקחת אותנו לצבא.
-הייתם בבית ספר אז?

01:10:58:17 01:10:53:12
היינו תלמידים, אבל היה חורף
ובית ספר היה סגור.

01:11:02:22 01:10:59:12
בזמן שהוחלט על הגיוס,
בית ספר היה סגור.

01:11:07:00 01:11:05:04
התחבאנו בתוך שדות הכוסמת.

01:11:10:11 01:11:07:11
גם הבנים וגם הבנות התחבאו?
-כן, כולנו התחבאנו.

01:11:13:04 01:11:11:02
ואז החלה שנה חדשה בבית ספר

01:11:16:18 01:11:13:17
ויצאתי ללמוד,

01:11:23:01 01:11:17:18
אבל רוב התלמידים, במיוחד
היהודים, לא באו ללמוד.

01:11:27:04 01:11:24:02
למדנו מעט תלמידים,

01:11:33:13 01:11:27:18
התלחששנו בינינו, ואז
גם תורנו הגיע.

01:11:40:06 01:11:34:06
ההורים שלנו החלו לחשוב על
איך יוציאו אותנו משם

01:11:47:24 01:11:40:18
או היכן להחביא אותנו, זה
היה מאוד בעייתי. ואז אני...

01:11:51:09 01:11:48:24
בן דוד שלי חי ב"מצ'ה",

01:11:55:14 01:11:52:06
הנכד של אח של אבא שלי, אמר לי
לבוא אליו כי הם עוזבים משם.

01:12:01:20 01:11:56:02
הלכתי אליו ובחודש אוקטובר

01:12:07:09 01:12:02:15
יצאנו לדרך, אל המדבר.
-מה עם ההורים שלך?

01:12:09:22 01:12:07:21
הם ידעו, סיפרתי להם

01:12:19:06 01:12:10:09
והם הביאו לי מעט כסף ממה שהיה להם.
-כמה זמן לקח לתכנן את כל הנסיעה?

01:12:25:12 01:12:20:00
כל הזמן הייתה מחשבה על כך,

01:12:28:16 01:12:26:10
לדוגמא, האחיינית שלי תוודג',

01:12:33:16 01:12:29:00
ניסתה לברוח פעמיים, לא
הצליחה וישבה בכלא.

01:12:37:13 01:12:34:10
אני לא נכנסתי לכלא

01:12:43:01 01:12:38:11
חוץ מהפעם ההיא, ומאז לא
הצלחתי להתרכז בלימודים.

01:12:47:06 01:12:43:18
כי רצית רק לעלות?
-כן, הלב רצה רק ללכת.

01:12:51:16 01:12:47:17
בנוסף, הברזתי הרבה כי תוודג' הייתה
בכלא והבאתי לה אוכל.

01:12:55:10 01:12:52:13
הייתי הולכת אליה והלימודים...
-לא מומשו.

01:12:59:14 01:12:55:20
באיזו כיתה היית, ז' או ח'
-הייתי כיתה ח'.

01:13:07:12 01:12:59:23
אז, הרצון היה רק לעלות,
לא התמדנו בלימודים,

01:13:15:23 01:13:08:19
ואז בן דוד שלי קרא לי.
הלכתי אליו והתארגנו.

01:13:21:12 01:13:16:18
מה ארגנתם לדרך?
-אני לא ארגנתי כלום.

01:13:26:24 01:13:22:05
ההורים נתנו לי 40 ביר, לא
היה לי כלום חוץ מזה.

01:13:29:14 01:13:27:09
מה עם בגדים?
-רק מה שלבשתי.

01:13:32:15 01:13:30:01
מה שלבשתי, והיו לי נעליים חדשות.

01:13:38:11 01:13:33:09
ומה עם אוכל ומים?
-הם הכינו הכל.

01:13:44:16 01:13:39:02
בן דוד שלי הכין הכל
ויצאנו לדרך ביחד.

01:13:52:19 01:13:45:23
מי היה מורה הדרך שלכם?

-היה איש אחד, שכחתי את שמו.

01:13:55:14 01:13:53:08
הוא העיר אותנו ולקח אותנו לדרך.

01:14:00:01 01:13:56:02
הוא העיר אתכם?
-כן, ולקח אותנו עד "גיינה".

01:14:03:12 01:14:00:16
יצאנו בשבת.
-איפה זה "גיינה"?

01:14:07:06 01:14:03:24
"גיינה" ממוקמת צפונית לגונדר,

01:14:10:24 01:14:07:18
דרכה עברנו אל למדבר.

01:14:14:07 01:14:12:03
הייתה איתנו גם האחיינית של אבא שלי.

01:14:20:20 01:14:16:08
ביום שהתחלנו ללכת לכיוון "גיינה", ניגש אלינו
משהו שטען שהוא מטעם מהממשלה.

01:14:26:06 01:14:23:02
הוא חיפש בדברים שלנו
ומצא את הצידה לדרך.

01:14:29:02 01:14:26:13
הוא שאל אותנו לאן אנחנו הולכים,
וענינו שאנחנו תלמידים.

01:14:30:13 01:14:29:15
לאחר מכן,

01:14:34:06 01:14:31:14
הוא דרש מאיתנו כסף.

01:14:39:09 01:14:34:18
החבאתי כסף בחזה, וגם את זה הוא לקח.
-הוא לקח את הכל?

01:14:44:16 01:14:39:23
איך הוא ידע שיש לך כסף בחזה? הוא חיפש?
-כן, הוא חיפש ולקח.

01:14:50:16 01:14:45:22
נורא נבהלתי, ואז הוא

שחרר אותנו לדרכינו.

01:14:54:19 01:14:51:03
הוא אמר שהוא מהממשלה ומצא אתכם בדרך.
-כן, באמצע הדרך.

01:15:01:16 01:14:55:01
מה הוא לבש? איך ידעתם שהוא מהממשלה?
-אנחנו תלמידים אמרנו לו.

01:15:08:15 01:15:02:00
אבל איך ידעתם שהוא מהממשלה?
-הוא הציג את עצמו ככה בפנינו.

01:15:10:06 01:15:08:22
רק בגלל שהוא אמר?
-כן.

01:15:15:14 01:15:10:15
והיה לו גם רובה, זה מפחיד.

01:15:20:09 01:15:15:23
אחרי שלקח ממני את
הכסף נורא נבהלתי,

01:15:24:20 01:15:21:01
והם עודדו אותי ואמרו
שאינ לי ממה לדאוג.

01:15:31:11 01:15:25:19
אחרי ששחרר אותנו, הלכנו מהר
והגענו לבית של בן דוד שלי,

01:15:33:22 01:15:31:24
ולאחר ארבעה ימים,

01:15:37:11 01:15:34:13
מורה הדרך, שבדק את המצב,

01:15:42:23 01:15:38:00
הודיע לנו שנצא בערב. יצאנו אחרי
ארבעה ימים, וכשהגענו למישור...

01:15:47:08 01:15:44:05
הלכתם ברגל את כל הדרך?
-כן, הלכנו ברגל.

01:15:50:18 01:15:48:01
היינו 52 אנשים, מתוכם

01:15:53:10 01:15:51:09
שתי משפחות עם ילדים.

01:15:55:21 01:15:54:04
כל השאר היו צעירים.

01:16:01:23 01:15:56:05
כל ה- 52, הלכתם ביחד או שהתחלקתם?
-לא התחלקנו, צעדנו יחד.

01:16:08:12 01:16:02:08
המורה דרך ליווה 52 אנשים?
-כן, הוא ליווה את כולנו עד המדבר,

01:16:12:08 01:16:09:03
ומשם היו אחרים ששילמנו להם.

01:16:17:09 01:16:13:05
התעכבנו אצלם ארבעה
ימים מכיוון שהיה חג.

01:16:22:24 01:16:17:22
סבלנו שם, היו באים
בלילה לקחת נשים,

01:16:24:07 01:16:23:10
היה ממש קשה.

01:16:30:21 01:16:24:16
במקום שנחתם? מי היה בא?
-כן, במקום שהתאכסנו בו,

01:16:33:11 01:16:31:07
אלה שאמורים היו ללוות אותנו.

01:16:36:21 01:16:34:13
או-קיי.
-באו לקחת אישה בלילה.

01:16:40:11 01:16:37:04
לקחת אישה?
-כן, באו בשביל זה.

01:16:44:24 01:16:41:01
ובאותו הזמן הגדרנו את עצמנו
כזוגות אחד עם השנייה.

01:16:49:11 01:16:45:11
באותו הזמן, היה מקרה...
הייתה מישהי צעירה

01:16:54:13 01:16:50:15
ואחד שקראו לו כוכב שהייתה
לו כבר בת זוג.

01:16:59:00 01:16:55:08
אותה הילדה הצעירה,
כשבאו המלווים,

01:17:02:05 01:16:59:08
הוא שם אותה מתחתיו ושכב עליה.

01:17:08:11 01:17:03:07
בזמן שאותה ילדה הייתה מתחתיו, הוא
הראה להם את החברה שלו,

01:17:11:09 01:17:09:18
כדי שלא ייקחו אותה.
-שלא ייקחו אותה?

01:17:17:18 01:17:11:21
כן, ואחרי ארבעה ימים,
האבא של המלווים

01:17:23:06 01:17:18:04
הזהיר אותם שלא לגעת באף אישה.

01:17:25:03 01:17:23:16
הוא איים עליהם שירגום אותם.

01:17:28:00 01:17:25:24
שלא ייגעו?
-כן, הוא כעס עליהם.

01:17:32:04 01:17:28:14
הוא אמר להם שייקחו אותנו לאן שאנחנו
צריכים, אבל שלא ייגעו בנשים.

01:17:33:14 01:17:32:12
אחרי זה,

01:17:37:20 01:17:34:22
לא היו לנו בעיות,

01:17:41:09 01:17:38:10
לקחו אותנו עד

01:17:46:24 01:17:42:08
לגבול עם סודן ושחררו אותנו.

01:17:49:06 01:17:48:00
לילות וימים

01:17:52:24 01:17:50:08
הלכנו במשך שבוע.

01:17:59:09 01:17:53:05
איך הספיקו לכם המים והאוכל?
-לא היינו כ"כ רעבים,

01:18:02:09 01:17:59:13
לא אכלנו הרבה והיו לנו מים.

01:18:06:06 01:18:03:07
בנוסף, בדרך היו מקורות מים.

01:18:08:13 01:18:06:18
היו רק צעירים או

01:18:16:11 01:18:09:06
שהיו גם תינוקות?
-הייתה רק תינוקת אחת וכל השאר היו בוגרים.

01:18:22:08 01:18:17:05
וכך הגענו לשם.

01:18:28:17 01:18:22:15
הם הביאו אתכם עד לגבול?
-כן, וחזרו כי פחדו שייתפסו ע"י הסודנים.

01:18:36:17 01:18:29:17
זאת הייתה שעת זריחה, הלכנו על
מישור יפה.

01:18:40:04 01:18:37:03
איך זה נראה? הכל מסביב היה מדבר?
-כן, מדבר גדול.

01:18:46:06 01:18:40:18
הייתה שם צמיחה של עצים?
-הייתה, אבל זה היה אזור מדברי.

01:18:52:17 01:18:47:06
כשהגענו לשם, חלק
הלכו להביא מים,

01:18:54:06 01:18:53:15
הלכו...

01:18:58:19 01:18:54:18

הם השקו את האנשים
שהתעייפו והיו חלשים.

01:19:01:21 01:18:59:09
ואז הגענו למקום שנקרא "בהר"...

01:19:06:04 01:19:02:08
בנוגע למורי הדרך,
- הם הביאו אותנו עד הגבול ועזבו.

01:19:11:12 01:19:06:14
מי היה אחראי עליכם?
- מאותו הרגע, היינו לבדנו.

01:19:14:08 01:19:11:19
כולכם יחד?
- כן, כולנו המשכנו יחד.

01:19:17:11 01:19:15:02
המשכנו בדרכנו,

01:19:25:12 01:19:18:12
הלכנו לבד עד מעבר הגבול.

01:19:29:22 01:19:25:24
שם פגשנו חיילים סודנים ומעט אנשים

01:19:34:01 01:19:30:09
ונטמענו ביניהם.
-גם הם היו כמוכם?

01:19:37:08 01:19:34:18
לא, הם פשוט היו שם.

01:19:46:13 01:19:38:14
היינו שם 3-4 ימים, קנינו
קמח ואכלנו דייסה.

01:19:51:16 01:19:46:20
זה היה במדבר או שהגעתם לאנשהו?
-ליד נהר,

01:19:55:17 01:19:52:00
בגבול, במעבר בין המקום בו היינו לסודן,

01:20:03:13 01:19:56:20
היה שם נהר גדול שחצה את הגבול.

01:20:07:02 01:20:05:00
ביום הרביעי

01:20:10:17 01:20:07:23
באו ורשמו אותנו,

01:20:15:13 01:20:11:06
ואז הביאו משאית גדולה,

01:20:17:11 01:20:15:24
משאית פתוחה,

01:20:22:00 01:20:18:07
העלו את כולנו

01:20:25:08 01:20:22:15
והתחלו את הדרך למקום
שנקרא "גדריף".

01:20:29:05 01:20:25:20
בתוך סודן?
-כן. הענפים והעצים

01:20:33:05 01:20:29:16
שרטו את הנוסעים, היו גם קוצים.

01:20:40:23 01:20:34:12
ואז הגענו ל"גדריף"
ושם קיבלו אותנו.

01:20:49:03 01:20:42:19
לראשונה, במקום שנקרא "אמרה-קובה",

01:20:54:10 01:20:49:13
הקימו מחנות בשבילנו.

01:21:01:01 01:20:55:07
אחרי שהיינו שם יומיים-שלושה
באו לחטוף מאיתנו,

01:21:04:02 01:21:01:14
ואז בא בן דודה שלי בלילה,

01:21:08:08 01:21:04:16
הסתובב סביב כולם,
כולם היינו ביחד,

01:21:11:23 01:21:09:06
נשארנו אולי עשרה אנשים.

01:21:17:04 01:21:12:12
הוא בא בשבת בלילה ולקח את כולנו

ברגל למקום רחוק יותר.

01:21:23:08 01:21:17:12
בשביל שלא יחטפו אתכם?
-לא, הוא לקח אותנו לעיר ל"גדריף"

01:21:28:04 01:21:24:07
ושם היו בתים מוכנים ליהודים.

01:21:35:16 01:21:30:00
מי היה איש הקשר שלכם שם?

01:21:42:03 01:21:36:02
ידעו שתבואו?
-כן, ידעו שנבוא.

01:21:47:11 01:21:44:07
כל מי שהגיעו לפנינו היו שם, ב"גדריף".

01:21:56:03 01:21:48:09
הגענו לשם עם זריחה. הוא
הביא משאית, העלה אותנו

01:21:59:09 01:21:56:16
ולקח אותנו ל"גדריף",
וכשהגענו לשם,

01:22:02:24 01:22:00:05
היו שם עשרה בתים מוכנים.

01:22:07:21 01:22:03:19
כשירדנו מהמשאית היו
מקרי גניבה.

01:22:09:24 01:22:08:07
עברנו חיפוש ע"י החיילים

01:22:12:10 01:22:10:18
והצלחנו לעבור את זה איכשהו

01:22:14:02 01:22:12:21
על ידי מתן שוחד.

01:22:18:00 01:22:14:15
מי נתן את השוחד?
-בן דודה שלי שלקח אותנו.

01:22:18:24 01:22:18:11
כן.

01:22:23:10 01:22:19:11
הצלחנו להגיע לעיר תמורת שוחד.

01:22:30:24 01:22:23:21
התפזרנו בכל מחבוא עד שאספו אותנו
עם רכב קטן והגענו לאותם בתים.

01:22:36:09 01:22:32:07
הגענו לעשרה בתים.

01:22:41:19 01:22:37:15
אני הייתי שם מעט זמן...
-איפה התפזרתם כל ה-52

01:22:52:12 01:22:42:18
שעשיתם את הדרך ביחד?
-התפזרנו בשביל לא להיתפס,

01:22:59:10 01:22:52:20
לאלה שבאו לפנינו הייתה
דרך לאתר את כולם.

01:23:03:13 01:23:00:02
כל אחד מהם הגיע עם רכב מצד אחר,

01:23:06:20 01:23:04:02
הם אספו את כולנו ולקחו אותנו אל עשרת הבתים.

01:23:09:23 01:23:07:18
אחרי זמן קצר...

01:23:13:05 01:23:10:21
לא הבנתי מי אלו שלקחו אתכם?

01:23:14:20 01:23:13:21
אלה ששהו שם כבר,

01:23:19:15 01:23:15:15
שהגיעו לפנינו וכבר מכירים הכל.

01:23:22:19 01:23:20:03
הם הסתובבו בעיר כל יום

01:23:25:23 01:23:23:07
כדי לחפש?
-כן, הם חיפשו את היהודים,

01:23:29:11 01:23:26:10
ובמקרה שלנו, בן דודה
שלי עדכן אותם

01:23:34:20 01:23:30:06
על זמן הגעתנו, וכשירדנו
מהמשאית, ניגשו אלינו

01:23:37:00 01:23:35:05
מכל צד ולקחו אותנו.

01:23:39:18 01:23:38:00
ואז הגענו למקום,

01:23:44:12 01:23:40:09
זה היה כמו הבית שלנו.

01:23:46:06 01:23:45:02
שיכנו אתכם באותו בית?
-כן.

01:23:49:07 01:23:46:21
חילקו אותנו

01:23:51:05 01:23:50:10
ונכנסנו.

01:23:56:10 01:23:51:20
אני הייתי שם בערך חודש-חודשיים.

01:24:01:00 01:23:59:04
אותם בתים עלו באש ונשרפו.

01:24:05:23 01:24:02:01
איפה ששוכנתם?
-כן, עשרת הבתים נשרפו.

01:24:11:18 01:24:06:09
מאחורי הבתים, ייצרו שמנים,
זה היה שייך לסודנים.

01:24:15:20 01:24:12:03
השרפה התלקחה אצלם
ושרפה את הבתים שלנו.

01:24:20:04 01:24:16:11
איך ניצלתם?
-כולנו רצנו החוצה.

01:24:29:07 01:24:20:13
רצתם החוצה?
-כן, הייתה שם חצר וברחנו החוצה דרכה.

01:24:34:13 01:24:29:24
כשרצנו, במקרה, הגעתי
לבית של האחיינית שלי.

01:24:36:11 01:24:35:02
נגרנו אצלה

01:24:39:22 01:24:37:09
עד ששכרו עבורנו בית אחר.

01:24:43:04 01:24:40:13
גרתי אצלה, ואז שכרו עבורנו
בית אחר והועברנו לשם.

01:24:46:18 01:24:44:02
ואז אני לא הרגשתי טוב.

01:24:51:20 01:24:47:24
כשחליתי, האחין של
אמא שלי, טג'ו טקלה...

01:24:57:04 01:24:52:14
רוב הפעילים היו אחיינים
של אמא שלי,

01:25:02:11 01:24:57:20
ומהצד של אבא היה טספה ימר.

01:25:06:16 01:25:03:05
כשטספה ימר בא וראה שאני חולה,

01:25:15:19 01:25:09:11
הוא נתן כסף לבן דוד שהביא אותי איתו,
כדי שיקנה לי תרופות באופן דחוף ויחזור.

01:25:20:08 01:25:16:24
הוא קנה לי את התרופות.
כשהחלמתי מעט,

01:25:24:04 01:25:20:18
טג'ו לקח אותי לביתו.

01:25:29:07 01:25:25:06
אחרי שהייתי אצלו בערך חודש,

01:25:33:15 01:25:30:01
נאמר לנו שאנחנו צריכים להגיע ל"חרטום".

01:25:35:20 01:25:34:07
היו כאלה שעשו עבודה פרטית

01:25:40:08 01:25:37:07
ודאגו לנו לניירות מעבר

01:25:42:05 01:25:40:23
ושחררו אותנו לגדריף.

01:25:47:15 01:25:43:19
איך היו החיים בסודן? איך הסתדרתם?

01:25:52:01 01:25:49:01
הביאו לנו כסף וקנינו הכל.

01:25:56:14 01:25:52:14
קנינו קמח, הכנו אינג'רה, הכנו רטבים.

01:26:02:16 01:25:57:04
הסתובבתם חופשי בעיר?
-לא, רק אנשים מסוימים הסתובבו.

01:26:06:06 01:26:03:07
נשים, במיוחד, לא יצאו בכלל,
אלא רק בשביל להתפנות,

01:26:08:13 01:26:06:21
וגם את זה עשינו בערב, אחרי השקיעה.

01:26:12:20 01:26:09:15
זה היה מאוד מסוכן, אם חטפו מישהו

01:26:16:15 01:26:13:13
היו מכניסים אותו לכלא או
עושים לו מה שבא להם.

01:26:21:23 01:26:17:10
לכן, הנשים לא יצאו בכלל, אלא
רק גברים מסוימים.

01:26:24:12 01:26:22:08
הם הביאו את מצרכים
ואנחנו הכנו והגשנו.

01:26:30:20 01:26:25:13
אחרי זה, הגעתי ל"חרטום",

01:26:32:23 01:26:31:05
גם שם היה בית ששכרו,

01:26:34:20 01:26:33:17
גרנו שם

01:26:37:15 01:26:35:24
בערך עשרים אנשים,

01:26:46:00 01:26:40:12
גם שם היה מישהו מסוים שיצא
לעיר לקנות אינג'רה.

01:26:50:09 01:26:46:09
רק אדם אחד והמפעילים היו
נותנים לו את הכסף לקנות,

01:26:56:21 01:26:51:16
הוא הביא הכל, גם עופות,
וכך הכנו תבשילים.

01:26:59:21 01:26:57:09
אחרי מעט זמן שהייתי שם,

01:27:02:09 01:27:00:14
הגיע וורקו אבוהיי

01:27:09:03 01:27:04:11
ולקח אותי אליו. תמיד הייתי
בסביבה של המשפחה שלי.

01:27:12:09 01:27:09:22
הייתי אצלו שלושה שבועות בערך.

01:27:16:17 01:27:13:16
דאגו לנו לדרכונים ולכרטיסי טיסה

01:27:18:08 01:27:17:10
וטסנו לישראל.

01:27:20:14 01:27:19:01
טסנו לצרפת

01:27:23:17 01:27:21:11
ואחרי ארבעה ימים בצרפת

01:27:26:18 01:27:24:08
טסנו לישראל.

01:27:30:11 01:27:27:14
אשאל אותך שאלה אחרונה,

01:27:37:16 01:27:33:12
זו שאלה שאני שואלת כל
מרואיין, למה את הכי מתגעגעת

01:27:40:17 01:27:37:24
בחיים באתיופיה?

01:27:44:20 01:27:42:05
אני הכי מתגעגעת לבית ספר,

01:27:46:19 01:27:45:24
ללימודים,

01:27:48:23 01:27:48:01
למים,

01:27:50:10 01:27:49:16
להרים,

01:27:52:15 01:27:51:02
במיוחד למים,

01:27:56:09 01:27:53:16
אני זוכרת אותם גם בחורף וגם בקיץ,

01:27:58:18 01:27:57:02
את הנהר אני תמיד זוכרת.

01:28:04:08 01:28:00:12
אני אומרת תמיד שביום שאסע,

01:28:06:10 01:28:04:18
לא אחזור מבלי לבקר בנהר.

01:28:09:19 01:28:06:15
בנהר?
כן, אני חייבת לבקר שם,

01:28:13:24 01:28:10:02
זה מה שאני הכי זוכרת.

01:28:17:10 01:28:15:11
אני זוכרת את זה היטב.

01:28:22:04 01:28:18:00
גם את הבית ספר, את איך שהיה בנוי,
ואיך שבית כנסת היה בנוי,

01:28:27:07 01:28:22:17
הכניסה, והדשא ששיחקנו בו כדורגל,

01:28:30:19 01:28:28:00
ובתחילת שנה, בספטמבר,

01:28:33:15 01:28:31:09
איזו צמיחה הייתה,

01:28:38:00 01:28:33:24
אני זוכרת את כל זה. אי אפשר
לשכוח את זיכרונות הילדות.